

XIX. YÜZYILIN ORTALARINDA KÜTAHYA'NIN GİREĞİ NAHİYESİNE BAĞLI BEZİRGÂN KÖYÜNÜN SOSYO-EKONOMİK YAPISI (TEMETTÜAT VE NÜFUS DEFTERLERİNE GÖRE)

Arif KOLAY*

Özet: Bu çalışmada, H. 1261/M. 1845 yılında Hüdavendigâr Eyaleti, Kütahya Livası, Gireği Nahiyesine bağlı bir köy olan Bezirgân Köyünün 8685 numaralı temettüat defteri ve nüfus defterlerinden faydalanılarak, sosyo-ekonomik yapısını ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu köyde yaşayan insanlar geçimlerini tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadırlar. Bunun dışında bazı farklı ihtiyacı karşılamaya yönelik çobanlık, hizmetkârlık, değirmencilik gibi meslekler de icra edilmektedir. Bu arada Bezirgân Köyü gelirlerini tarım, hayvancılık, meslek ve diğerleri olmak üzere ele almak mümkündür. Bezirgân Köyündeki aile reisleri vergi-yi mahsusa, öşür, resm-i ganem (küçükbaş hayvan vergisi) ve kovan resmi adı altında dört kalem de vergi ödemektedirler. İşte bu gibi hususların aydınlatılması amacıyla Bezirgân Karyesi olarak adlandırılan bu yerleşim birimi çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hüdavendigâr Eyaleti, Kütahya Livası, Bezirgân Köyü, Temettüat, Nüfus Defterleri, Sosyal ve Ekonomik, Vergi.

THE SOCIO-EKONOMIC STRUCTURE OF DEPENDING OF GİREĞİ TOWNSHIP BEZİRGÂN VILLAGE IN THE MID 19TH CENTURY (BASED ON TEMETTİAT REGISTER AND POPULATION REGISTERS)

Abstract: The present study aims at setting forth the socio-economic structure of Depending of Gireği Township Bezirgân Village in State of Hüdavendigâr, Kütahya District, in the year 1261 (Hijri)/1845 (Gregorian) making use of the temettiat register numbered 8685 and population registers). The people living in this village live on agriculture and animal husbandry. Other jobs are also done. For example: shepherd, servitude, milling. The income sources of Bezirgân Village can be categorized as agriculture, animal husbandry, professions and others. Also, the families in Bezirgân Village pay four kinds of taxes: speacial tax, tithe, ovine tax and bush tax. To clarify these issues, the place called as Bezirgân Village was chosen as the issue of the study.

Key Words: State of Hüdavendigâr, District of Kütahya Gireği Township, Temettüat, Population Registers, Social and Economic, Tax.

1. GİRİŞ

1.1. Bezirgân Köyünün Kısa Tarihçesi

Bezirgân (بازرگان), eskiden ticaret, sarraflık, resmî ve özel müesseselere mal temini işleriyle uğraşan büyük tüccara denir. Kelimenin aslı, "alışveriş yapan" anlamında Farsça bâzârgân veya bâzergândan gelmektedir. Bezirgân kelimesinin Türkçe'de ne zamandan beri kullanıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Fâtih devrine ait kanunnâme ve yasaknâme metinlerinde bezirgân tabirine sıkça rastlanmakta, "başta ipek ve kumaş olmak üzere her türlü ticaret ve alım satım işleriyle uğraşan tüccar" anlamında kullanılmaktadır¹.

Günümüzde Bezirgân Köyü, Kütahya'nın Aslanapa ilçesine bağlı olup, ilçenin güney batısında yer alır. Aslanapa'ya uzaklığı 9 km.dir. Köy nüfusu 500 civarındadır. Köy halkı geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlar. Geniş ve düz arazi yapısına sahiptir. Tarımda genel olarak buğday, arpa, nohut, mercimek, yulaf ekimi yapılır. Doğusunda Çalköy ve Yağcılar, güneyinde Çamırdık, kuzeyinde Terziler, Ballıbaşa ve Aslanapa ile komşudur.

Bezirgân Köyünün kuruluş tarihi ile ilgili kesin bilgi yoktur. Köyde bulunan ve şu an Kütahya Arkeoloji Müzesinde yer alan olan mezar taşı bu köyün M.S. II. Yüzyıl Roma Dönemine ait eski bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir².

Yine köye Türklerin ne zaman yerleştiğine dair de kesin bir veri bulunmamaktadır. Germiyanoglularıyla birlikte veya onlardan hemen sonra buralara Türkmenlerin yerleştirildiği düşünülmektedir. Esasen Germiyanlıların da hangi tarihte Batı Anadolu'ya geldiklerine dair kesin bilgiler yoktur³. Moğol istilasının Orta ve Doğu Anadolu'da hissedilmeye başlaması Türkmenlerin Batıya doğru yönelmelerini zorunlu kılmıştır. Nitekim Germiyanlı Türkmenleri, özellikle Moğol istilaları ve bundan kaynaklanan problemlerin çözümünde Türkiye Selçuklularının hizmetinde hareket etmişler ve bu hizmetleri karşılığında Batı Anadolu'daki bir takım topraklar kendilerine ikta olarak verilmiştir⁴.

1277 Cimri hadisesiyle birlikte Batı Anadolu'da olduklarına kesin nazarıyla bakılan Germiyanlıların, 1260 ve biraz öncelerden itibaren Sâhip-ata oğullarının emrinde buldukları, nüfuslarını artırarak Batı Anadolu'da güçlü bir beylik haline gelmeye başladıkları bilinmektedir. Dolayısıyla Germiyanoglularının ve diğer Türkmen gruplarının 1260-1277 yılları arasında Kütahya ve civarına yerleştikleri söylenebilir⁵.

Arslanapa ve civarındaki köyler önce Germiyan daha sonra da Osmanlı hâkimiyetine geçmiştir. Osmanlı Devleti zamanında hem Arslanapa hem de kendisine bağlı olan köyleri arşiv kayıtlarında sık görmüyoruz. Osmanlı Devleti zamanında özellikle vakıf ve vakıf arazilerinin alımında görüyoruz. Arslanapa ve çevresindeki araziler varislerinden alınıp vakfettirilmiştir. Arslanapa'ya bağlı

* Yrd.Doç.Dr. Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü/Kütahya, arif.kolay@dpu.edu.tr

¹ Mehmet İpşirli, "Bezirgân", *DİA*, VI (1992), s. 103.

² <http://www.bezirgankoyu.net/?pnum=41&pt=Bezirgan+k%C3%B6y%C3%BC+tarihi+ve+ilkler>

³ Mustafa Çetin Varlık, "Germiyanogluları", *DİA*, XIV, (1996), s. 33-35.

⁴ Şakir Turan, *XIII. Yüzyılda Orta ve Doğu Anadolu'dan Batı Anadolu'ya Göçler*, Basılmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2009, s. 230.

⁵ Turan, *aynı tez*, s. 230.

köy ve yerleşim yerlerindeki arazilerin 1414 yılında Çelebi Mehmed tarafından kabul edilip nişan vermesiyle buralar tamamen Osmanlı Devletine geçmiştir⁶.

Yusuf Halaçoğlu'nun Başbakanlık Osmanlı Arşivinden faydalanarak yaptığı çalışmalarda Kütahya Sancağı dâhilinde olarak Bezirgânlu Yörükleri Cemaati ve Bezirgânlu Cemaati tabirleri geçmektedir. Köy muhtemelen bu cemaatten adını almıştır. 1528'li yıllarda Bezirgânlu Yörükleri Cemaati, Akkeçili yörükleri, Akkeçili Cemaati, İğdir boyuna mensup bir yörük köyü olarak gözükmektedir. Yine 1528'li yıllara ait kayıtlarda Bezirgânlu Cemaati, Akkeçili yörükleri, Akkeçili Cemaati, Yazır boyuna mensup bir yörük köyü olarak kaydedilmiştir⁷. Yörük kelimesi "yörü-mek" fiilinden -k- ekiyle yapılmış bir ad olup "yürüyen" demektir; sözlükte "göçebe, göçerev, göçer" mânasına gelir. Anadolu'daki Konar-göçer Türkmen kabileleri için kullanılan yörük kelimesinin XIV. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmış ve yaygın biçimde kullanılmış olması mümkündür. Kütahya, Hamîd ve Teke sancaklarında yaşayan yörükler padişahların "has raiyetleri" idi⁸.

Yine Kütahya Sancağı'na ait muhasebe ve tahrir kayıtlarından XVI. yüzyılın ilk yarısında Kütahya ve civarına yörük cemaati nüfusunda önemli bir artış olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar içerisinde de Akkeçili Yörükleri hem verdikleri vergi hem de nüfusları bakımından dikkat çekmektedir⁹.

Yukarıdaki verilerden hareketle köye ilk yerleşenlerin Akkeçili yörüklerinden olduğu kesindir. Boy konusunda da İğdir boyundan mı yoksa Yazır boyundan mı olduğu tam olarak bilinmemektedir. Yazırlar, Bozoklar'a mensup bir Oğuz boyudur. Oğuz elinin İslâmiyet'ten önce ve İslâmiyet'ten sonraki tarihinde Yazırlar önemli rol oynamış boylardan biridir. Câmî'u'ttevârîh'te Oğuz hükümdarlarını çıkaran beş boy arasında zikredilir. Yazırlar özellikle Anadolu'daki Türk yerleşmesinde de oldukça mühim bir rol oynamışlardır¹⁰.

İğdir de Oğuz boylarından biridir. Kâşgarlı Mahmud (XI. yüzyıl) İğdir boyunu on dördüncü sırada zikretmiş ve damgasının¹¹ şeklini de vermiştir. Boyun adı Reşîdüddin'in Câmî'u'ttevârîh'inin basmaları ile birçok yazmasında Yikdir biçiminde kaydedilmiş, mânasının "iyilik, büyüklük ve yiğitlik", ülüşünün "aşıklı" ve ongununun da (totem kuşu) çakır olduğu belirtilmiştir¹².

Arşiv belgelerinde az da olsa Bezirgân Köyü ile ilgili belgeler bulunmaktadır. Bu belgeler daha çok köyde o zamanlar bulunan Umuroğlu Çiftliği ile alakalıdır. Belgelerden birinin kesin tarihi olmayıp, XVI. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir. Umuroğulları Çiftliği hakkında bilgi bulunmaktadır. Çeşitli dönemlerde çiftliği işletmiş olanları ve dolayısıyla da köyde yaşayanların en azından bir kısmını bu belgeden çıkarabiliyoruz. Buna göre, Şehrioğlu İsrail, kardeşi Mehmed ve Savcı bir dönem çiftliğe mutasarrıf olmuştur. Yine Umuroğlu Savcı Muhyiddin, biraderi İskender, oğlu İsmail ve onun oğlu Mehmed, Abdülcelebvermiş? isimli şahıslar da çiftliği işletenler arasındadır¹³.

Başka bir belge 16 Ekim 1780 tarihli olup, Bezirgân Köyünde bulunan Umuroğlu Çiftliği mezarına mezarlar tayini ile ilgilidir¹⁴. Yine diğeri de aynı çiftliğe mezarlarlık ve tevliyet¹⁵ cihetlerinin tevcihi ile ilgilidir. Belgeden Umuroğlu Çiftliğinin diğer adının da Mezra Çiftliği olduğunu ayrıca öğreniyoruz¹⁶.

Bundan sonra köyle ilgili daha detaylı bilgileri temettuat ve nüfus defterlerinden elde edilecektir.

1.2. Temettuat Defterinin Nitelik ve Şekil Bakımından Özellikleri

Bezirgân Köyü'nün bu dönemdeki sosyo-iktisadi durumu ile ilgili başvuracağımız temel kaynağı Başbakanlık Osmanlı Arşivi Maliye Varidat Kalemi içinde yer alan 8685 numaralı temettuat defteri oluşturmaktadır.

Temettü, Arapça bir kelime olup, mal, eşya, kazanç, kâr etme, anlamlarına gelir¹⁷. 1839'da Tanzimatın ilanıyla birlikte tebaanın sosyal, hukuki ve mali bakımdan eşitliği kabul edildiğinden o zamana kadar ocaklık olarak devlete temin ettikleri kereste,

⁶ Özcan Yavaş, *Kütahya Aslanapa ve Yöresi Ağzı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2009, s. 3.

⁷ Yusuf Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar 1453-1650*, Cilt I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2009, s. 296, 348.

Cemaat Adı	Tâife	Grup	Boy	S.	H.	M.	Yurd	Sancak-Nahiye	Kaynak
Bezirganlu Yörükleri Cemaati	Akkeçili Yörükleri	Akkeçili Cemaati	İğdir	T	61	20	-	Kütahya Sancağı	BOA, TD, nr.438, s.23, sene 935 (1528-29)
Bazirganlu Cemaati	Akkeçili Yörükleri	Akkeçili Cemaati	Yazır	T	176	7	-	Kütahya Sancağı	TKA, TD, nr.47, s. 402b, sene Zilkade 978 (Nisan Mayıs 1571)

⁸ Faruk Sümer, "Yörükler", *DİA*, XXXIII (2013), s. 570-573.

⁹ Sadullah Gülten, *XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler*, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008, s. 84-85.

¹⁰ Faruk Sümer, "Yazır", *DİA*, XXXIII (2013), s. 364.

¹¹ Kaşgarlı Mahmud'a göre İğdir Boyunun damgası. ≡

¹² Faruk Sümer, "İğdir", *DİA*, XXI (2000), s. 523.

¹³ BOA, MAD. d. nr. 262, s. 110.

¹⁴ BOA, C.EV., 159/7942 (17.L.1194/16 Ekim 1780).

¹⁵ Bir vakfin işlerine bakma vazifesi. Mütevellilik.

¹⁶ BOA, C.EV., 205/10205 (03.Ş.1272/9 Nisan 1856).

¹⁷ M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, İstanbul 1993, s. 453.

güherçile, kendir gibi maddelerle köprücülük, derbendcilik gibi bazı mükellefiyetlerine son verilerek bunların yerine tek bir vergi alınması prensibi getirildi. Bu verginin alınabilmesi için de tebaanın gelirinin bilinmesi gerekiyordu. Bu amaçla vergi toplayan görevlilerin nezaretinde olmak üzere bütün mal, mülk ve hayvanları içine alan temettü (gelir) sayımı yapılmaya başlandı. 1840 yılından itibaren yürürlüğe konan vergi tespit ediliş köy veya mahallelerin ödeyecekleri miktarlar belirlenmişti. Köy muhtar ve imamları ile papazlar eliyle toplanacak verginin dağılımı herkesin ekonomik durumuna göre ayarlandı¹⁸. İnsanların iktisadi durumları ile ilgili bilgiler “temettuat defterleri” denen defterlere kaydedildi. Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde “*ML.VRD.TMT.d*” olarak kodlanan Temettuat defterlerine şehir, kaza, kasaba, nahiye, köy, mezra ve çiftlik gibi tüm yerleşim birimlerinde yaşayan Müslüman ve gayrimüslim ahalinin emlak, arazi ve gayri menkulleri ile bütün cins ve evsafahtaki hayvanlar ve yetiştirmiş oldukları ürünler ayrıntılı olarak kaydedilmiştir¹⁹.

Yazımı biten defterler muhtarlar ve imam (Müslüman olmayan topluluklarda ise cemaat önderi) tarafından tasdik edilmek zorunda idi. Defterlerin yazım işi tamamlandıktan sonra, bağlı oldukları kazaya gönderilip burada kontrol edildikten sonra da bir üst idari birime gönderiliyordu. Sancak merkezine gelen defterler burada tekrar kontrol edilip temize çekilerek ciltleniyordu²⁰.

Temettuat defterinin eni 17 cm boyu da 50 cm’dir. Defterde kullanılan yazı çeşidi rik’adır. Defter kapağında o defterin hangi köye ait olduğu belirtilmiştir.

Toplam 44 hanenin kayıtlı olduğu bu defterde hane reislerine ait bilgiler, ikinci sayfadan başlamaktadır. Bunun yanında kayıtların yazılmaya başlandığı ilk sayfanın üstünde köylerin adı ve hangi kazaya, kazanın da hangi sancağa bağlı olduğu başlık şeklinde yazılmıştır.

Defterin başlığında kaydedilen menkul ve gayrimenkuller ile bunların ne amaçla kaydedildiği belirtilmiştir.

Defterde “*Hüdâvendigâr Eyâletinin hâvî olduğu kazalardan Liva-i Kütahya kâimmakamlığı dâhilinde kâin Gireği Nahiyesine tâbi’ Bezirgân Karyesinde mukîm ahâlinin emlak, arazi, hayvanât ve temettuatı*” ibaresi bulunmaktadır. Bu ifadelerden de sahip olunan malların hane sahiplerine getirdiği yıllık gelirlerin dikkate alındığı görülmektedir.

Temettuat defterinde yukarıda bahsedilen başlık kısmından sonra hane reisleriyle ilgili bilgiler kaydedilmiştir. Hane reisinin özelliklerinden bahsedilmeden önce “hane” ve “numro” ibareleriyle hane reisinin ikamet ettiği ev tarif edilmiştir. Buradaki numro ibareleri hane numarasından ziyade hanede mevcut olan erkek sayısını belirtmektedir.

Hane ve numara bilgilerinden sonra hane reisinin lakabı ile birlikte ismi zikredilmiştir. Kişinin mesleği ile ilgili bilgi hane sahibinin tanımlandığı cümlelerin üst sağ tarafında ve cümleye soldan sağa doğru eğik olarak yazılmıştır. Bundan sonra da metnin üstünde sırasıyla soldan sağa olarak, hane sahibinin mesleği ya da yaptığı iş, “*hane ve numro*” bilgileri, bir sene önce vermiş olduğu vergiyi belirten “*sene-i sâbıkda vergi-i mahsusadan bir senede vermiş olduğu vergi*” ibaresi yani bir önceki yıl ödediği vergi, sonra aşar vergisi olarak bir yıl önce vermiş olduğu vergiyi buğday, arpa, yulaf vs. cinsinden kile ve kuruş olarak belirten “*aşar olarak sene-i sâbıkda bir senede vermiş olduğu*” ibaresi ve son olarak da varsa verdiği ağnam vergisini kuruş olarak belirten “*âded-i ağnam rüsumu*” ibareleri bulunmaktadır.

Temettuat defterlerinde köy imamı ve muhtar; gayrimüslimlerin bulunduğu yerleşim birimlerinde de oranın dini temsilcisi hane kayıtlarında genellikle ilk sırada yazılırdı.

Hane sahiplerinin uğraştıkları asıl işler “karyenin ber-vech-i hasbî (gönüllü) imamı”, “erbab-ı ziraatten”, “hayvan çobanı”, “hizmetkâr”, “askerde” gibi ifadelerle belirtilmiştir. Yine ek işlerle uğraşanlar da kayıtlarda ayrıca belirtilmiştir. Eğer hane reisi olarak gözükene kişinin yaşı küçük ise kimin vasiliği altında olduğu, yine bu meslek ibaresinin bulunduğu kısımda belirtilmiştir.

Hane sahiplerinin uğraştıkları işler ve meslekleri ile ilgili bilgilerin kaydediliş biçimine bakılırsa köyde yaşayan hane sahiplerinin büyük çoğunluğu “ziraat erbabı” olarak kaydedilmiştir. Bezirgân Köyü ile ilgili temettuat defterinde insanların fiziksel özellikleri belirtilmemiştir.

Hane reislerinin isimleri ve özelliklerinin belirtilmesinden sonra alt kısımda kişilerin sahip olduğu menkul ve gayrimenkuller sıralanmıştır. İlk sırada mezru (ziraat yapılan) tarlaların bilgisi bulunmaktadır²¹. Tarla bilgilerinden sonra da belirli bir sıra ile şahısların sahip olduğu hayvanlar ince ayrıntılarla birlikte belirtilmiştir.

Temettuat defterinde hane reislerinin sahip olduğu menkul ve gayrimenkullerin o yılki kıymetinden ziyade bir yıl içerisinde elde ettiği hasılatı kayda geçirilmiştir.

İlk sırada ziraat yapılan tarlaların kaydedilmesi dikkat çekicidir. Çünkü arazi devlet için oldukça önemliydi. Gelirlerin önemli bir bölümü ziraattan elde edilen vergiler sayesinde sağlanmaktaydı.

¹⁸ Mübahat S. Kütükoğlu, “*Osmanlı İktisadi Yapısı*”, Osmanlı Devleti Tarihi c. II, Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul 1999, s. 541-542; Vedat Eldem, *Osmanlı İmparatorluğu’nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, Ankara 1994, s. 178-179.

¹⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, İkinci Baskı, İstanbul 2000, s. 254.

²⁰ İdris Tuna, *Temettuat Defterlerine Göre Kartal’ın Sosyo-Ekonomik Yapısı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2004, s. 290.

²¹ Başka defterlerde mezru’ yani ziraat edilen tarla bilgisi yanında, gayri mezru (nadasa bırakılan ya da ekilmeyen) tarla bilgisi de bulunmaktadır. Ancak Bu defterde gayzimezru tarla bilgisi yoktur.

Kayıtlarda gayrimenkullerden sonraki sırayı hayvanlarla ilgili bilgiler almaktadır. Hayvanlar da cinslerine ve kendilerinden faydalanış amacına göre belirli bir sıra takip edilerek kaydedilmiştir.

Temettuat defterinin sonunda toplam vergi ve toplam temettuat kuruluş olarak kaydedilmiştir. Yine defterin son kısmında köy imamı, muhtarı ve ziraat müdürlüğünden görevli bir memurun imza ve mühürlerinin bulunması ayrıca dikkati çeken bir husustur.

2. BEZİRGÂN KÖYÜNÜN SOSYAL YAPISI

Osmanlı Devleti'nde nüfusu büyük olan yerleşim birimlerinde genel olarak heterojen bir yapıyı görmek mümkündür. Yani şehir ve kazalarda farklı mahallelerde kümelenmiş olsa da değişik inanç ve milletlerden insanlar birlikte yaşamaktaydılar. Bu durum yerleşim birimleri küçüldükçe daha homojen bir yapıya dönüşmekteydi. Özellikle köylerde böyle bir durum vardı. Bazı istisnalar olsa da köyler ya tamamen Müslümanlardan ya da gayrimüslimlerden oluşuyordu. Müslüman köylerinde az da olsa gayrimüslim aileler yaşamaktaydı. Temettuat defteri kayıtlarına göre Bezirgân Köyü'nde herhangi bir gayrimüslim aile bulunmamaktaydı.

Köyler genellikle bir ibadethanenin çevresinde oluşuyordu. İbadet merkezleri toplumsal ilişkilerin belirlenmesi ve düzenlenmesinde önemli bir etkiye sahipti. Köylerde insanlar daha çok kendi inançlarına uygun cemaatlerle birlikte yaşamaktaydı. Ancak bu inançları farklı olanların tamamen içine kapandığı, başka inançlara mensup kişilerle görüşmediği anlamına gelmiyordu.

Osmanlı'da toplumsal hareketlilik serbestti. İnsanlar bir yerden başka bir yere serbestçe göç edebiliyordu. Ya da başka bir yerde yani ikamet ettiği yerden farklı bir yerde iş, menkul ve gayrimenkul sahibi olabiliyordu. Mesela 34 numaralı hanede kayıtlı Balcıoğlu Süleyman'ın ziraat erbabı olarak Bezirgân Köyü'nde kayıtlı olduğu fakat Virancık Nahiyesi'ne bağlı Afşar Köyü'nde bulunduğu anlaşılmaktadır.

2.1. NÜFUS BİLGİLERİ

Köydeki nüfus sayıları hane sayılarından hareketle tahmini olarak yapılmıştır. Her hanede ortalama dört kişinin olduğu varsayılarak değerlendirilmiştir. Temettuat defterinde 1845 yılında Bezirgân Köyü'nde 44 hane mevcuttur. Buna göre her hanede ortalama beş kişi olduğu varsayılırsa köyün bu tarihteki tahmini nüfusunu 220 olarak kabul edebiliriz.

2.2. MESLEK BİLGİLERİ

Temettuat defterinde meslek bilgileri hane sahipleriyle ilgili tanım cümlesinin başlangıcının hemen üstünde ve sağdan sola hafif eğik olarak yazılmıştır. İlk bilgiler genellikle köy imamlarına ayrılmıştır. Kayıtlara göre 38 hane sahibinin mesleğinin “erbâb-ı ziraat” olarak kaydedilmesi Bezirgân Köyü'ndeki en önemli geçim kaynağının tarımsal faaliyetler olduğunu göstermektedir.

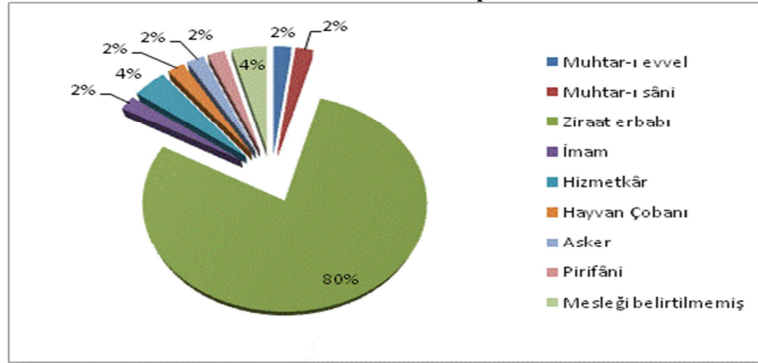
Mesleği “erbâb-ı ziraat” olarak belirtilenlerden birisi aynı zamanda hizmetkârlık ile meşgul olduğu görülmektedir. Ayrıca köyde bir köy imamı, iki hizmetkâr, bir hayvan çobanı olduğu, bir kişinin askerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Üç hane reisinin de mesleği belirtilmemiştir. Bunlardan biri 16 numaralı hanede ikamet eden Kemal oğlu Muharrem olup, “pirifâni” olarak kaydedilmiş ve komşuların yardımıyla geçindiği ifade edilmiştir. Yine 39 numaralı hanede ikamet eden Emir oğlu Halil'in de evden başka bir şeyi olmadığı ve başkalarının yardımıyla geçindiği ayrıca belirtilmiştir. Bunlardan başka hane numarası ve mesleği belirtilmemiş olan Sars oğlu Mustafa isimli şahsın da köyde zirai faaliyetlerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu şahsın Virancık Nahiyesi'ne bağlı Gülhan Köyü'nden olduğu ve iki seneden fazladır Bezirgân Köyü'nde meskun olduğu, ancak nüfus defterinde isminin bulunmadığı kaydedilmiştir.

Hane reisleriyle ilgili kısımlarda muhtarla ilgili ayrıca bir bilgi yoktur. Ancak defterin son kısmındaki mühürlerden köyde bir muhtar-ı evvel ve bir muhtar-ı sâni bulunduğu anlaşılmaktadır.

Tablo-1: Meslek Grupları

Meslek Adı	Sayısı	Açıklama
Muhtar-ı evvel	1	
Muhtar-ı sâni	1	
Ziraat erbabı	38	Bunlardan birisi aynı zamanda hizmetkâr olarak kaydedilmiştir.
İmam	1	-
Hizmetkâr	2	Bunlardan birisi aynı zamanda ziraat erbabı olarak kaydedilmiştir.
Hayvan Çobanı	1	
Asker	1	
Pirifâni	1	
Mesleği belirtilmemiş	2	Bunlardan biri başka köyden olup, diğeri de başkalarının yardımıyla geçinmektedir.

Grafik-1: Meslek Grupları

Tablodaki veriler incelendiğinde Bezirgân Köyü'nde yaygın olarak ziraat yapıldığı ve bu iş kolunun da doğal olarak diğerlerine göre çok daha gelişmiş olduğunu söylemek mümkündür. Bunların yanında bir kişinin de zirai faaliyetlerin yanında ek iş olarak hizmetkârlık yaptığı da anlaşılmaktadır.

2.2.1. Aile veya Şahıs Adları ve Sıfatları

Kişileri başkalarından ayıran en önemli özelliklerden biri onun sahip olduğu adıdır. Öyle ki, temettüât defterleri düzenlenirken verginin esas olduğu hane reislerinin adı açıkça kaydedilmiştir. Ayrıca aynı hanede bulunan diğer vergi yükümlülerinin isimlerinin de ayrıntılı bir şekilde yazılmış olması neticesinde bu bölgede yaygın olarak kullanılan isimlerin neler olduğunu tespit etmek mümkün olmuştur²². Bunun yanında Bezirgân Köyü temettüât defterinde hane reislerinin isimleri bölgenin sosyal, dini ve etnik yapısını da ortaya koyduğu için çok önemlidir.

Bu köydeki isimler incelendiğinde genellikle dini özellik taşıdığı görülmektedir. Bunlardan en çok kullanılanları Halil, Musa, Süleyman, Mehmed, Hüseyin, Mustafa, Ahmed, Kemal, İsmail, Ömer gibi isimlerdir.

Tablo-2: 1845 Yılında Bezirgân Köyünde Yaşayan Şahısların İsimleri ve Sayıları

İsimler	Sayıları	İsimler	Sayıları
Abdül	2	Kemal	3
Abdullah	1	Mehmed	4
Abdülkadir	1	Muharrem	1
Ahmed	3	Murad	1
Ali	4	Musa	5
Halil	8	Mustafa	3
Hasan	3	Ömer	2
Himmet	1	Sinan	1
Hüseyin	4	Süleyman	4
İbrahim	1	Şerif	1
İsa	1	Veli	1
İsmail	3	Yusuf	1

Yukarıda yer alan verilere göre; Bezirgân Köyünde en çok kullanılan isim Halil'dir. Sonra sırasıyla Musa, Mehmed, Hüseyin, Süleyman, Ali, Mustafa, İsmail, Hasan ve Ahmed gelmektedir. Günümüzde kullanılan isimler ile bir karşılaştırma yapıldığında arada büyük farkların olmadığı görülmektedir. Bu arada adı geçen köyde, hane reisi statüsünde bir kadın ismine rastlanmamıştır.

Bu köyde, çocuğa, ölmüş olsun ya da olmasın babasının isminin verilmesi geleneğini görmek mümkündür. Babasıyla aynı ismi alan iki hane reisi saptanmıştır²³. Bunlardan ilki Hane/No: 18/45'de kayıtlı "Kemal oğlu Kemal", diğeri de Hane/No:22/67'de kayıtlı "Musa oğlu Musa"dır.

Bezirgân Köyü temettüât defterinde hane isimleri, genellikle aile ve sülale lakaplarıyla birlikte "oğlu" kelimesi kullanılmak suretiyle "Karagözoğlu Ali", "İmirzaoğlu Şerif", Emiroğlu Halil", "Hatipoğlu Abdullah" gibi kullanıldığı gibi, "İsa oğlu Mustafa", Kemal oğlu Halil" gibi sadece baba ismiyle lakapsız olarak da kullanıldığı olmuştur.

Hane reisleri, aile ve sülale adlarının yanı sıra "molla", "hatip" gibi sosyal ve dini statüleriyle de beraber zikredilmektedirler. "Molla Musa", "Hatipoğlu Molla Halil" gibi.

Aynı zamanda hane reisleri zikredilirken onların sahip oldukları fiziksel özellikleri de belirtilerek o kişinin tanınmasında ayırt edici bir unsur olarak kullanılmıştır. "Kel Ahmed oğlu Molla Ali"²⁴, "Kara Ali oğlu Süleyman"²⁵ gibi.

²² Nurgül Bozkurt, "XIX. Yüzyılın Ortalarında Bolatlı-Dazkırı'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (7695 Numaralı Temettüât Defterine Göre)", *History Studies, Volume 3/2 2011*, s. 43.

²³ Hane/No: 18/45'de kayıtlı "Kemal oğlu Kemal" ve Hane/No:22/67'de kayıtlı "Musa oğlu Musa" gibi; *BOA, ML. VRD. TMT. d.*, nr. 8685.

²⁴ *BOA, ML. VRD. TMT. d.*, nr. 8685; Hane/No: 33/105'de kayıtlı.

²⁵ *BOA, ML. VRD. TMT. d.*, nr. 8685; Hane/No: 37/116'da kayıtlı.

Kişiler tanımlanırken kullanılan adlar, o âilenin geleneksel olarak devam eden veya daha önce etmiş olan mesleğine de işaret etmektedir. Balcıoğlu, Yağcıoğlu, Hatipoğlu, Emiroğlu, İmirzaoğlu (Mirzaoğlu) gibi. Bazı hane reisleri ise aile adlarını ve lakaplarını ailenin ileri geleninin sahip olduğu "Köseoğlu", "Kara Mustafa oğlu", "Ekşioğlu" gibi bir fiziksel özelliğinden almıştır. Bu lakaplar aynı adı taşıyan ailelerin birbirine karıştırılmaması açısından da çok önemlidir.

Bezirgân Köyü'nde bu tarihte toplam 44 hane olup, bunlardan "Emiroğlu", "Hatipoğlu", "Ekşioğlu", "Karagözoğlu", "Köseoğlu", "Kemaloğlu" burada yaşayan en çok haneye sahip aileler veya sülalelerdir.

Köyde yapılan araştırma sonucunda Bezirgân Köyü temettuat defterinde yer alan hane reislerinin lakaplarının, günümüzde çoğunlukla kullanılmaya devam ettiği görülmektedir²⁶. Ayrıca bu lakaplardan az da olsa (Balcıoğlu/Balcı gibi) bazıları adı geçen hane reislerinin neslinden gelen kişiler tarafından soyadı olarak da kullanılmaya devam etmektedir.

Yine başka temettuat defterlerinde hane reisleri için sıkça kullanılan hacı gibi genel sıfatlar bu köy için tutulan kayıtlarda görülmemektedir.

Tablo-3: Köydeki Hane Reislerinin İsimleri ve Aile Adları

Karagözoğlu Molla Musa	Kemaloğlu Muharrem	Köseoğlu Halil
Karagözoğlu Ali	Kemaloğlu Halil	Köseoğlu Himmet
Karagözoğlu Mehmed	Kemaloğlu Kemal	Memişoğlu Hasan
Emiroğlu Mehmed	Ekşioğlu Musa	Kel Ahmetoğlu Molla Ali
Emiroğlu Halil	Ekşioğlu Hüseyin	Balcıoğlu Süleyman
Hatipoğlu Molla Halil	Ekşioğlu Halil	Sinanoğlu Hasan
Tortoroğlu Mehmed	Musaoğlu Musa	Solakoğlu Abdil
Emiroğlu İbrahim	Sarsoğlu İsmail	Karaalioğlu Süleyman
İmirzaoğlu Şerif	Hatipoğlu Ömer	Kemaloğlu Hüseyin
Köseoğlu Yusuf	Hatipoğlu Abdülkadir	Emiroğlu Halil
Hatipoğlu Murad	İsmailcikoğlu Hasan	Abdiloğlu Mehmed
Hatipoğlu Veli	Sarsoğlu Mustafa	Yağcıoğlu Mehmed
Hatipoğlu Hüseyin	İsmailcikoğlu Ali	İmirzaoğlu Süleyman
Hatipoğlu Abdullah	Emiroğlu Ömer	Karamustafaoğlu Süleyman
İsaoğlu Mustafa	Emiroğlu Halil	Ekşioğlu Ahmed

2.2.2. Bezirgân Köyündeki Meslek Bilgileri

Bezirgân köyü temettuat defterinde hane reislerinin ve bu hanelerde yaşayan vergi mükellefi nüfusun meslekleri açıkça kaydedilmiştir. 1845 yılında Bezirgân Köyünde yaşayan hane reislerinin genellikle meslekleri ziraat üzerine olup "erbab-ı ziraat" olarak kaydedilmiştir. Bununla birlikte zirai faaliyetler için tarlası, bakacak hayvanı olmayan ya da yetersiz olan Bezirgân köylülerinin hayvan çobanlığı, hizmetkârlık gibi meslekleri icra ettikleri de görülmektedir. Buna rağmen bu köyde en fazla tercih edilen meslek çiftçiliktir. Köydeki vergi nüfusu sahibi kişilerin yaklaşık olarak % 80'i ziraat ile uğraşmaktadır. Ziraat yapan köylülerin işledikleri toprakların bir kısmı kendilerine ait olup, bir kısmı da vakıf arazisidir.

44 haneli köyde 38 kişi ziraat erbabı, 1 köy imamı²⁷, 1 pirifani²⁸ (yaşlı), 2 hizmetkâr²⁹, 1 hayvan çobanı³⁰ vardır. 1 kişi askerde³¹ olarak kaydedilmişken, 2 kişinin de mesleği belirtilmemiştir³². Bunların yanında 1 kişi de hem ziraat erbabı hem de hizmetkâr³³, 1 kişi de aslen Bezirgân Köyünde ziraat erbabı olup Virancık Nahiyesi Afşar Köyünde³⁴ bulunmakta diye kaydedilmiştir.

²⁶ Mezkûr köyde tarafımızca yapılan incelemeye göre Emirler, Karagözler, Hatipler, Ekşioğulları, Köselere gibi. Bundan 50 yıl öncesine kadar İmirzaoğulları lakabının da kullanıldığı ninem Fatma Kolay tarafından ifade edilmişti. Dolayısıyla "İmirzaoğulları" ninem tarafından akrabam olmaktadır.

²⁷ BOA, ML. VRD. TMT. d., nr. 8685; Hane/No: 1/1.

²⁸ BOA, ML. VRD. TMT. d., nr. 8685; Hane/No: 16/50.

²⁹ BOA, ML. VRD. TMT. d., nr. 8685; Hane/No: 32/103; 41/129.

³⁰ BOA, ML. VRD. TMT. d., nr. 8685; Hane/No: 36/117.

³¹ BOA, ML. VRD. TMT. d., nr. 8685; Hane/No: 43/134.

³² BOA, ML. VRD. TMT. d., nr. 8685; Hane/No: 26-27 arasında belirtilmemiş; diğeri de Hane/No: 39/127.

³³ BOA, ML. VRD. TMT. d., nr. 8685; Hane/No: 41/129.

³⁴ BOA, ML. VRD. TMT. d., nr. 8685; Hane/No: 34/108.

Tablo-4: Bezirgân Köyündeki Meslek Bilgileri

Meslek Adı	Sayısı	Hane/No
Köy İmamı	1	1/1
Ziraat Erbabı	38	Tabloda belirtilen hanelerin dışındakiler.
Hizmetkâr	2	32/103; 41/129
Hayvan Çobanı	1	36/117
Pirifâni	1	16/50
Asker	1	43/134
Değirmenci ³⁵	4	19/56, 20/60, 21/63 ve 44/137
Mesleği Belirtilmemiş	2	Hane 26-27 arasında; diğeri de 39/127.
Başka Köyde Bulunan	1	34/108

3. BEZİRGÂN KÖYÜNDE ZİRAİ FAALİYETLER

3.1. Toprağın Dağılımı ve Kullanım Şekli

Tarım, sanayi öncesi dönemlerde halkın en önemli geçim kaynağı olmakla beraber devletlerin de iktisadi yapısının temelini oluşturmaktaydı. Batıda sanayi inkılabının gerçekleşmesiyle bu durum değişmeye başlamış ve üretim makineler yardımı ile yapılar olmuştur. Ayrıca sanayi inkılabını yaşayan ülkelerin ekonomisinde ithalat önemli yer teşkil etmeye başlamıştır. Aynı dönemlerde Osmanlı Devleti'nin bütçesinin önemli bir bölümünü tarımsal ürünlerden elde edilen vergiler oluşturmaktaydı. Öyle ki İmparatorluk yönetim birimlerine ayrılırken bu esas gözetilmiş, toprağın işlenmesinde süreklilik ön planda tutulmuş ve bu doğrultuda yasalar tasarlanarak önemli cezalar yürürlüğe konmuştur³⁶.

Osmanlı Devleti'nin yayılma zamanlarında, düşmanlardan fethedilen topraklar, kayıtları yapıldıktan sonra, devlete ait arazi hükmüne konular, köy ve kasaba dâhilindeki arsalar ile “tetimme-i süknâ³⁷” denilen, yarım dönüme kadar olan bahçeler müstesna, rakabesi³⁸ beytümale ait olmak, hâlî yani boş bırakılmamak ve ziraata tahsis edilmek şartıyla ahaliye dağıtılırdı. Arazinin mükellef olduğu aşar da, timar ve zeamet namıyla askerlere ve has namıyla da üst düzey devlet memurlarına taksim edilir, geri kalan da devlet hazinesine mal edilirdi³⁹.

Osmanlı'da nüfusun büyük bölümü kırsal kesimde yani köylerde yaşıyordu. Bununla birlikte Osmanlı ekonomisinin temeli de tarıma dayanıyordu. Osmanlı'da tarımla uğraşan kesimler, timar beyleri, tapu sistemine göre tam, yarım veya daha az yer tasarruf eden çiftçi aileleri, mukataa ya da kesim denilen işletme biçimiyle yer işleyenler, mülk sahipleri, müsellemler (vergiden affedilmiş acemi askerler) ve muaf⁴⁰ olarak gruplandırılabilir⁴¹.

³⁵ Temettuat kayıtlarında bunların mesleği ile ilgili “değirmenci” diye bir ibare yoktur. Fakat verdikleri vergiden bu dört kardeşin tarım ve hayvancılık yanında değirmen işlettikleri de anlaşılıyor. Değirmencilik yapan kişilerden Ekşioğlu Musa, kardeşleri Hüseyin, Ahmed ve Halil ile ilgili detaylı bilgi için bkz. BOA, ML. VRD. TMT. d., nr. 8685.

³⁶ Şükriye Pınar Yavuztürk, *Temettuat Defterlerine Göre Beykoz Kazasının Sosyo-Ekonomik Durumu*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. 106; Osmanlı Devleti'nin zirai üretimin ve ticari faaliyetlerin devamlılığı konusunda sıkı tedbirler almasıyla ilgili olarak; köylülerin köylerini terk etmelerine izin verilmemesi, tarlalarını üç sene üst üste boş bırakamamaları ve esnafların lonca sistemiyle kontrol altında tutulması örnek gösterilebilir. Bkz. Orhan Deligöz, *Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008, s. 4.

³⁷ Tetimme-i süknâ: Oturmak üzere verilen lüzumu kadar arsalar. Bkz. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1996.

³⁸ Bir malın sahipliği.

³⁹ Vedat Eldem, *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, Ankara 1994, s. 25; Timar sistemi, “büyük bir kısmı aynen mahsül olarak toplanmakta olan vergi gelirlerinin nakli, paraya çevrilmesi, merkezi bir devlet hazinesi halinde toplanarak oradan vazifelilere dağıtılmasının güçlüğü karşısında, bir kısım asker ve memurlara, muayyen bölgelerden kendi nam ve hesaplarına tahsili salahiyeti ile birlikte vergi kaynaklarının tahsis edilmesi” demektir. Mehmet Genç bu sistemi, Osmanlı mâli metodlarına ait merhalelerin ilki ve en önemlisi olarak değerlendirmektedir. Çünkü, ulaştırma imkanlarının sınırlı, mali-bürokratik organizasyon, metot ve vasıtaların yetersiz olduğu ve milli hasılanın çok küçük bir bölümünün nakdî mübadeleye katıldığı zirai bir ekonomide, büyük ve kudretli bir devleti ayakta tutabilmenin en önemli dayanaklarından birisi timar sistemidir. Bu sistem sayesinde çeşitli amme hizmetlerinin aksamadan yürütülmesi ve mevcut mali-iktisadi imkânlarla intibak ettirilmesi mümkün olmakla kalmıyor, aynı zamanda, vergi kaynağını meydana getiren beşeri ve iktisadi temelin veya mükellefin korunması da temin edilmiş oluyordu. Bkz. Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul 2005, s. 99-10.

⁴⁰ Affolunmuş demektir. Herhangi bir sebepten dolayı muhtelif vergilerden müstesna tutulanlar hakkında müsellemler kelimesiyle birlikte muaf ve müsellemler şeklinde kullanılırdı. Umumiyetle, bütün askerî sınıflar, ulemâ, ehli hıf denilen sanat sahipleri, sakat ve ihtiyarlar, geçit ve derbentleri bekleyenler, köprüleri ve yolları tamir edenler, saray için yuvalardan şahin yavrusunu çıkarıp besleyen ve terbiye edenler, devlete pek büyük bir hizmette bulunanlar muaf ve müsellemler olurlardı. Bunun haricinde padişah herhangi bir kimseye mülk olarak arazi bahşettiği zaman isterse sahibini muaf ve müsellemler kılabilirdi. Muafiyet, bazen yalnız âvârız-ı divaniyeden, bazen tekâlif-i örfiyeden, bazen rusum-ı şer'iyeden bazen de bunların hepsinden birden veya bir ikisinden olurdu. “Muaf”, Mithat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lügatı*, İstanbul 1986.

⁴¹ Bahaeddin Yediöldüz, “Osmanlı Toplumunu”, *Osmanlı Devleti Tarihi II* (Edt. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul 1999, s. 477.

Osmanlı hukuku, temelde İslam'a dayandığı için taşınır ve taşınmaz mallar üzerinde herkesin özel mülk sahibi olmasını kabul ediyordu. Bununla beraber taşınır bütün mallar ile ev, dükkân, bağ ve bahçeler, Osmanlı öncesinde Anadolu'da mevcut Türk beylerinden ve diğer eski Müslüman devletlerden devralınmış mülk topraklar dışındaki bütün taşınmazların, özellikle de tarım arazilerinin çıplak mülkiyeti devlete ait sayılmış ve çiftlik denen birimlere ayrılarak köylü ailelere dağıtılmıştı. Belli kamu görevleri üstlenen veya cebelü⁴² beslemek zorunda olan timar beyleri, genellikle gelirleri kendilerine dirlik olarak tahsis edilen köylerde otururlardı. Bunlar arasında, mülazim, dizdar⁴³, hizmetkâr gibi kale görevlilerine; şeyh, halife, fakih, baba ve pir ünvanı taşıyan din görevlilerine; subaşı, divanbaşı, kethüda, çeribaşı, korucu gibi mahalli idarecilere rastlanılmaktaydı. Bu tür hizmetleri gören timar sahiplerinin yıllık geliri 5.000 akçenin altındaydı. Bunlardan bazılarının mutasarrıf oldukları yani kendi işledikleri çiftlikleri de vardı⁴⁴.

Köylülerin asıl önemli kesimini "çifhane sistemi" olarak adlandırılan bir üretim biçimiyle, devletin kendilerine tahsis ettiği raiyyet çiftliklerini işleten köylü aileleri oluşturuyordu. Belli bir tapu rejimine göre, köylü aile birliklerine tahsis edilen bu çiftlikler, satılamaz, hibe edilemez ve vakfedilemezdi. Fakat babadan oğla bir işletme olarak geçerdi. Köylü öküz, saban ve tohum gibi kendi imkânlarıyla bağımsız olarak toprağı kendisi işlerdi. Kanunların belirlediği yükümlülükler dışında kimse köylülere istenmeyen bir işi yaptırılmazdı. Bu açıdan köylü bağımsız ve hürdü. Arazinin parçalanmaması için ölen kişinin oğulları babalarının tasarrufundaki toprağı ortaklaşa işleyip vergilerini de ortak veriyorlardı. Erkek çocuk kalmamışsa, kızı, kardeşi ya da diğer yakınları toprağı işlemede öncelik hakkına sahipti. Sıra sonra ortak tasarrufta bulunan diğer şahıslara, en son da köydeki topraksız köylülere gelirdi.

Osmanlı köylerinde, tapulu arazi dışında ayrıca *mukataa* veya *kesim* denilen bir usulle devletten yer kiralayan ve işleten bir grup daha vardı. Bunlar, bir sözleşme ile belirli bir araziye ya da bir maden ocağının işletmesini önceden belirlenen yıllık bir ücret karşılığında kiralamakta ve istediği şekilde ekip biçmekteydi. Kiralanan bir vakıf arazisi ise kiracılar bu arazi üzerinde kendi özel mülkü olmak kaydıyla binalar inşa edebilmekteydi. Fakat bu tür mukataalı yerler zamanla köylünün tam olarak yerleştiği tapulu arazi haline gelmiştir. Köyde yaşayan ve esas işi çiftçilik olan bu halk, ulaşım imkânlarının yetersiz olduğu ve belli merkezler dışında şehirleşmenin pek görülmediği XV-XVII. Yüzyıllarda hayatlarını sürdürebilmeleri için çiftçilik dışında birtakım ek işlerle de meşgul oluyorlardı⁴⁵.

Devletin kurduğu bu sistem, diğer kurumlarda da olduğu gibi, XVI. yüzyılın sonlarından itibaren bozulmaya başlamıştır. Özellikle nüfus artışı, Celali isyanları, köylülerin köylerini terk etmeleri ve timar sisteminin bozulması gibi nedenlerden dolayı zirai faaliyetler sekteye uğramıştır⁴⁶. Bunların neticesinde de hazine gelirlerinde azalma olmuştur. Hem devlet hem de halkın bu durundan zarar görmesi üzerine yozlaşan sistem üzerinde bazı değişiklikler yapılmış, mukataalar yöre eşrafından ziyade yörenin vali veya sancakbeyine iltizama verilmeye başlamıştır. Böylece mukataalar hazinenin kontrolüne geçirilerek denetim altına alınmış istenmiştir. Merkezi devlet XIX. Yüzyılın ilk yarısında iltizamın tek dağıtıcısı durumuna gelmiş, taşra ayarı rantı kontrol altında tutmaya başlamıştı. Aşırı ve dengesiz vergi yükü sebebiyle muhassıllık sistemi kaldırılarak vergilerin doğrudan hazineye aktarılması yolunda adımlar atılmıştır. Bu maksatla yapılan sayımlarda bir tarım ülkesi olan Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'ın uygulanacağı bölgelerde yapılan sayımlarda, defterlere ilk kaydı yapılanlar gayrimenkul topraklar olmuştur⁴⁷.

Bizim incelediğimiz Gireği Nahiyesine bağlı Bezirgân köyündeki arazi bilgileri dönüm olarak yazılmıştır. 1845 temettuat defterlerine göre Bezirgân Köyünde arazi olarak toplam 853 dönüm mezru' (ziraat yapılan) tarla kaydı vardır. Aynı yıllarda tutulan bazı başka köylere ait defter kayıtlarında olduğu gibi Bezirgân Köyünde gayrimezru yani nadasa bırakılan araziler, çalılık, fundalık ve koruluk tabir edilen (hayvan otlatılan, kömür elde edilen arazi) araziler, kiraya verilen araziler, meralar, çayırar ve ziraata ve hayvan otlatmaya müsait olmayan araziler kayda geçirilmemiştir.

Toplam 853 dönüm mezru tarla üzerinden hane başına ortalama 19,3 dönüm düşmektedir. Köyde 5 hane sahibinin hiç tarla kaydı bulunmazken, dierlerinin sahip olduğu tarlalar 1 ile 48 dönüm arasında değişmektedir.

Köyde 48 dönümle en fazla tarlaya sahip kişi 13 numaralı hanede ikamet eden Hatipoğlu Hüseyin'dir. Bunu sırasıyla 33 dönümle 19 numaralı hane sahibi Ekşioğlu Musa, 32 dönümle 4 numaralı hane sahibi Emiroğlu Mehmed ve 20 numaralı hane sahibi Ekşioğlu Hüseyin takip etmektedir.

36 numaralı hanede mukim Solakoğlu Abdil ile 41 numaralı hanede ikamet eden Yağcıoğlu Mehmed birer dönüm ile en az tarlaya sahipken; bunları takip eden Tortoroğlu Mehmed ve Sarsoğlu Mustafa'nın 10'ar dönüm tarlası bulunmaktadır. Köyde 1-10 dönüm arasında toprağına sahip 4; 11-20 dönüm arasında toprağına sahip 15; 21-30 dönüm arasında toprağına sahip 15; 31-40 dönüm arasında toprağına sahip 4 ve 40 dönüm üzerinde toprağına sahip 1 hane reisi bulunmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi 5 hane

⁴² Bir Zeamet veya Timar sahibinin dirliğinin miktarına göre harb zamanlarında maiyetinde götürmeye mecbur bulunduğu silahlı süvari. Zeamet sahipleri ilk beş bin akçeden sonra her beş bin akçe için, Timar sahipleri iptidadan sonra, her üç bin akçe için bir cebelü götürürlerdi. Cebelülerin yetiştirilmesi ve her türlü masrafları Zeamet veya Timar sahibine aitti. Bunların bir araya gelmesi, harbe Türk ordusunun mühim bir kuvvetini teşkil ederdi. Muharebeler sırasında yararlık gösteren cebelülere münhal (boşalmış) timarlar verilir. "Cebelü", Mithat Sertoğlu, a.g.e.

⁴³ Kaleleri daimi surette beklemeye ve müdafaaya memur olan askerinin başı. Kale komutanı. Dizdarlar daima kalede bulunmaya geceleri de orada kalmaya mecburdular. Kalelerden lüzumsuz yere yüz adımdan ziyade uzaklaşmamaları kanundu. "Dizdar", Mithat Sertoğlu, a.g.e.

⁴⁴ Yediyıldız, a.g.m., s. 478.

⁴⁵ Yediyıldız, a.g.m., s. 479.

⁴⁶ Deligöz, a.g.t., s. 4.

⁴⁷ Yavuztürk, a.g.t., s. 106-107.

sahibinin üzerinde hiç arazi kaydı bulunmamaktadır. Buradan hareketle arazi bakımından köyde en zengin kişi Hatipoğlu Hüseyin'dir.

Tablo-5: Köyün Arazi ve Arazilerde Elde Edilen Gelirleri

Hane/No	Hane Sahibi	Mesleği	Mezru Tarla	Senelik hasılatı			Yıllık Ort. Geliri	Önceki Yıl Verdiği Vergi-yi Mahsusa
				(Dönüm)	1260	1261		
1/1	Karagözoğlu Molla Musa	İmam						vergesi yok
2/2	Karagözoğlu Ali	Ziraat Erbabı	30	955	800	1.755	877	100
3/5	Karagözoğlu Mehmed	Ziraat Erbabı	30	800	150	950	475	60
4/8	Emiroğlu Mehmed	Ziraat Erbabı	32	1.620	500	2.120	1.060	160
5/12	Emiroğlu Halil	Ziraat Erbabı	25	1.590	865	2.455	1.227	160
6/14	Hatipoğlu Molla Halil	Ziraat Erbabı	28	1.800	630	2.430	1215	140
7/15	Tortoroğlu Mehmed	Ziraat Erbabı	10	360	250	610	305	40
8/18	Emiroğlu İbrahim	Ziraat Erbabı	27	1.440	600	2.040	1020	160
9/24	İmirzaoğlu Şerif	Ziraat Erbabı	26	1.240	600	1.840	920	160
10/28	Köseoğlu Yusuf	Ziraat Erbabı	20	980	300	1.280	640	120
11/31	Hatipoğlu Murad	Ziraat Erbabı	15	1.020	700	1.720	860	150
12/33	Hatipoğlu Veli	Ziraat Erbabı	20	970	900	1.870	935	140
13/39	Hatipoğlu Hüseyin	Ziraat Erbabı	48	1.210	1.290	2.500	1250	160
14/43	Hatipoğlu Abdullah	Ziraat Erbabı	30	1.390	1.560	2.590	1295	200
15/47	İsaoğlu Mustafa	Ziraat Erbabı	22	1.060	1.100	2.160	1080	160
16/50	Kemaloğlu Muharrem	Pirifâni (Yaşlı)	Komşu	yardımı	ile	geçiniyor	-	-
17/51	Kemaloğlu Halil	Ziraat Erbabı	20	800	660	1.460	730	110
18/54	Kemaloğlu Kemal	Ziraat Erbabı	20	1.060	500	1.560	780	120
19/56	Ekşioğlu Musa	Ziraat Erbabı	33	1.530	570	2.100	1100	199
20/60	Ekşioğlu Hüseyin	Ziraat Erbabı	32	1.390	1.200	2.590	1295	160
21/63	Ekşioğlu Halil	Ziraat Erbabı	30	1.380	1.230	2.610	1305	150
22/67	Musaoğlu Musa	Ziraat Erbabı	24	1.170	800	1.970	985	150
23/71	Sarsoğlu İsmail	Ziraat Erbabı	12	930	200	1.130	565	100
24/76	Hatipoğlu Ömer	Ziraat Erbabı	17	950	860	1.810	905	140
25/78	Hatipoğlu Abdülkadir	Ziraat Erbabı	34	1.290	400	1.690	845	160
26/81	İsmailcikoğlu Hasan	Ziraat Erbabı	18	760	950	1.710	855	130
Yok	Sarsoğlu Mustafa	Ziraat Erbabı	10	210	220	430	215	-
27/86	İsmailcikoğlu Ali	Ziraat Erbabı	21	1.020	1.140	2.160	1080	150
28/89	Emiroğlu Ömer	Ziraat Erbabı	25	1.410	1.350	2.760	1380	160
29/93	Emiroğlu Halil	Ziraat Erbabı	13	900	650	1.550	775	160
30/94	Köseoğlu Halil	Ziraat Erbabı	24	800	950	1.750	875	110
31/99	Köseoğlu Himmet	Ziraat Erbabı	16	390	50	440	220	30
32/103	Memişoğlu Hasan	Hizmetkâr	-	-	-	-	-	-
33/105	Kel Ahmetoğlu Molla Ali	Ziraat Erbabı	30	1.340	1.500	2.840	1420	160
34/108	Balcıoğlu Süleyman	Ziraat Erbabı						
35/112	Sınanoğlu Hasan	Ziraat Erbabı	14	620	750	1.370	685	100
36/117	Solakoğlu Abdil	Ziraat Erbabı	1	70	140	210	105	30
37/118	Karaalioğlu Süleyman	Ziraat Erbabı	19	900	800	1.700	850	100
38/121	Kemaloğlu Hüseyin	Ziraat Erbabı	12	760	650	1.410	705	110
39/127	Emiroğlu Halil	Yardıma	muhtac	-	-	-	-	-
40/128	Abdiloğlu Mehmed	Ziraat Erbabı	20	680	800	1.480	740	90
41/129	Yağcıoğlu Mehmed	Ziraat erbabı ve hizmetkâr	1	70	--	70	35	40
42/131	İmirzaoğlu Süleyman	Ziraat Erbabı	15	540	800	1.340	670	90
43/134	Karamustafaoğlu Süleyman	Askerde	-	-	-	-	-	-
44/137	Ekşioğlu Ahmed	Ziraat Erbabı	29	1.270	430	1.700	850	160
	Toplam		853	38.675	27.845	66.160	753	4.819

Köylerde üretimin bol ve kaliteli olması için çiftçiler arazilerinin bir kısmını bir yıl boyunca nadasa bırakırlardı. Böylece toprağın bir önceki üründe kaybettiği mineralleri toplaması beklenirdi. Temettuat kayıtlarında da mezru tarlalardan elde edilen senelik hasılatlar belirtilirken, gayrimezru yani nadasa bırakılan arazi kayıtlarında hasılatın ne kadar olduğu yazılmazdı. Bezirgân Köyü'ne ait temettuat kayıtlarında ise ilginç bir durum bulunmaktadır. Benzer pek çok defterde "gayrimezru" yani o sene ekilmeyen veya nadasa bırakılan araziler kayda geçirilmemiştir.

Köylerde arazilerini belirli bir bedel karşılığında kiraya verenler de vardı. Bunları daha çok kendisi başka yerlerde ikamet edip de köylerde arazisi olanlar, anne veya babası ölmüş ancak arazisi olan küçük yaşta yetim çocuklar ile ziraat yapmakta zorlanacak durumda olan dul kadınlar oluşturuyordu⁴⁸.

Ziraat alanları miktar bakımından incelendiğinde, genellikle bunların küçük işletme birimleri olduğu görülmektedir. Bu işletmelerde hane reisi toprağı genellikle kendi işler, diğer hane üyeleri de ona yardım ederdi. Bu sayede genelde ek işçilere ihtiyaç duyulmaz, hane halkının emeği kâfi gelirdi. Hane halkının da yeterli olmadığı durumlarda ancak işçilere ihtiyaç duyulurdu. Defterlerde meslekleri hizmetkâr ve çoban gibi belirtilenler böyle durumlarda çalışırlar ve ailelerini geçindirirlerdi⁴⁹.

3.2. BEZİRGÂN KÖYÜNDE YETİŞTİRİLEN ÜRÜNLER

Sanayi öncesi dönemlerde devletlerin gelirlerinin büyük bir kısmı tarıma dayanıyordu. Osmanlı Devleti'nin ekonomisinin temeli de tarıma dayalıydı ve nüfusun büyük bir bölümü köylerde yaşıyordu. Köylüler bir taraftan başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlerin iaşesini sağlarken diğer taraftan da ekonomik açıdan kendi kendine yetmeye çalışıyorlardı⁵⁰.

XIX. yüzyıl Osmanlı tarımında önemli değişimlerin yaşandığı bir yüzyıl olmuştur. Bu yüzyılda tarımı geliştirmeye yönelik olarak uygulanan politikalar ve dış talebin artması, tarımın gelişmesini sağlamıştır. 1848 ile 1876 yılları arasında tarım gelirleri yaklaşık üç kat artış göstermiştir⁵¹.

Osmanlı tarımında çok çeşitli ürünler yetiştirilmiş olup, bunların en önemlilerini tahıllar olmuştur. Tahrir defterleri üzerinde yapılan araştırmalara göre toplam üretimin %90'ını aşan bir oranda tahıl ürünleri üretildiği saptanmıştır. Ayrıca sebze tarımı, koyunculuk ve başta bağcılık olmak üzere meyve yetiştiriciliği de önde gelen tarımsal faaliyetler arasında yer almıştır⁵².

Bezirgân Köyünde yetiştirilen tarım ürünlerini tahıllar oluşturmaktadır. Buğday, arpa, yulaf, mercimek ve nohut temettuat kayıtlarına geçirilmiş olan tahıllardır. Fasulye gibi diğer baklagil türü kayıtlarına rastlanılmamıştır. Bağ ve bahçelerde yetiştirilen meyve ve sebzelerin isimleri ve ne kadar yetiştirildiği hakkında da bilgi bulunmamaktadır.

Tahıl ürünlerinin miktarı belirtilirken ölçü birimi olarak "kile"⁵³ kullanılmıştır. Kile Osmanlı coğrafyasında her yerde aynı ağırlığı temsil etmezdi. Bölgeden bölgeye hatta birbirine yakın şehirlerde bile bu ağırlık ölçüsü değişiklik gösterebiliyordu⁵⁴.

3.2.1. Ürünlerin Miktarı

Temettuat defterlerinde ürünlerin isimleri olmakla birlikte yıllık ne kadar ürün elde edildiği ile ilgili kayıt yoktur. Sadece bir yılda ne kadar ürünün aşar (öşr) olarak verildiği belirtilmiştir. Buradan hareketle yetiştirilen ürün miktarını bulabiliriz. Arapça onda bir demek olan öşr, terim olarak hububattan alınan vergi yerinde kullanılmıştır. İlk şeri hükme dayanılarak hububattan onda bir alındığı için bu tabir meydana gelmiş olup, çoğuluna da aşar denilmektedir. Tanzimattan sonra maarif ve menafi' hisseleri artırılmak suretiyle hububattan alınan vergi sekizde bir olmuştur⁵⁵.

Aşar vergisi zirai alanda her mahsulden alınmaktaydı. Her türlü hububattan, bostanlarda yetiştirilen ürünlerden, meyve ağaçlarından, bağlardan, otlaklardan ve diğer zirai mahsullerden bu vergi alınmış ve tahsili de aynı, nakdî ve maktû' olmak üzere üç şekilde yapılmıştır.

Köylerde yetiştirilen ürünlerin miktarı hesaplanırken, o yıl aşar olarak verilen miktarın 8 katı bir yılda yetiştirilmiş kabul edilecektir.

1845 yılında Bezirgân Köyünde Aşar vergisi olarak belirlenen buğday miktarı toplamı 394, arpa 251, yulaf 3, nohut 1, burçak 30 kiledir. Buna göre köyde bir yılda 3.152 kile buğday, 2.008 kile arpa, 240 kile burçak, 24 kile yulaf ve yaklaşık 10 kile nohut üretildiğini söyleyebiliriz. Buna göre en fazla üretilen tahıl buğday olmuştur. Buğdayı da sırasıyla arpa, burça, yulaf ve nohut takip etmektedir.

⁴⁸ Hane/No: 26-27 arasında belirtilmemiş olan Sars oğlu (Sarı oğlu) Mustafa'nın kaydı buna örnektir; *BOA, ML. VRD. TMT. d.*, nr. 8685.

⁴⁹ Yavuztürk, *a.g.t.*, s. 113.

⁵⁰ Bahaeddin Yedişildiz, *a.g.m.*, s. 496.

⁵¹ Ercan Koç, *19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Tarım*, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2005, s.72-73.

⁵² Fahri Yavuz (Editör), *Türkiye'de Tarım*, Ankara 2005, s. 4-5.

⁵³ Özellikle kuru meyve ve hububat ölçümünde kullanılan eski bir ölçek. Arapça'da keyl masdar olarak "ölçmek", isim olarak "ölçek" anlamına gelir. Aynı kökten türeyen kile de yine "ölçek" demektir. Ârâmîce'deki karşılığı keylâ olan kelime Farsça'ya kile, keyle, keyli, Türkçe'ye kile şeklinde girmiştir. Farsça'da kile kelimesinin sonuna küçültme eki getirilerek elde edilen keyleçe (kileçe) (küçük kile) Araplar arasında da kullanılır. Bu ölçü birimi Türkçe'ye de geçmiştir. Bkz. "Kile", *DİA*, XXV, Ankara 2002, s. 568-571.

⁵⁴ Yavuztürk, *a.g.t.*, s. 118.

⁵⁵ Pakalın, *a.g.s.*, s. 746; ayrıca Osmanlı Devletinde vergiler hakkında geniş bilgi için bkz., Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK yay., Ankara 1997, s. 105-11 ve 340-348.

Bu verilere göre Bezirgân Köyünde bir yılda üretilen tahıl ürünleri miktarı toplamı 5.434 kile olmuştur.

Köyde altı hane sahibinin hiç tahıl ürünü kaydı yoktur. Nohut yetiştiren iki, yulaf yetiştiren de üç hane sahibi vardır. Aşağıdaki tabloda detaylı olarak görüleceği gibi, diğer hane sahiplerinin de yaklaşık 8 ile 240 kile arasında değişen tahıl ürünü yetiştirdiğini anlıyoruz.

Tablo-6: Hane Sahiplerine Göre Köydeki Tahıl Ürünü Kayıtları (Kile Olarak)

Hane/ No	Hane Sahibi	Buğday	Arpa	Yulaf	Nohut	Burçak	Toplam
1/1	Karagözoğlu Molla Musa	-	-	-	-	-	-
2/2	Karagözoğlu Ali	64	64	8	4	-	140
3/5	Karagözoğlu Mehmed	64	40	8	-	-	112
4/8	Emiroğlu Mehmed	104	120	8	8	-	240
5/12	Emiroğlu Halil	104	128	-	-	8	240
6/14	Hatipoğlu Molla Halil	160	64	-	-	16	240
7/15	Tortoroğlu Mehmed	32	16	-	-	-	48
8/18	Emiroğlu İbrahim	96	104	-	-	16	216
9/24	İmirzaoğlu Şerif	96	64	-	-	16	176
10/28	Köseoğlu Yusuf	96	24	-	-	8	128
11/31	Hatipoğlu Murad	120	56	-	-	8	184
12/33	Hatipoğlu Veli	88	40	-	-	-	128
13/39	Hatipoğlu Hüseyin	88	80	-	-	8	176
14/43	Hatipoğlu Abdullah	136	40	-	-	-	176
15/47	İsaoğlu Mustafa	80	64	-	-	8	152
16/50	Kemaloğlu Muharrem	-	-	-	-	-	-
17/51	Kemaloğlu Halil	64	40	-	-	8	112
18/54	Kemaloğlu Kemal	80	64	-	-	8	152
19/56	Ekşioğlu Musa	120	80	-	-	16	216
20/60	Ekşioğlu Hüseyin	104	80	-	-	16	200
21/63	Ekşioğlu Halil	112	72	-	-	8	192
22/67	Musaoğlu Musa	88	64	-	-	16	168
23/71	Sarsoğlu İsmail	88	24	-	-	8	120
24/76	Hatipoğlu Ömer	72	56	-	-	8	136
25/78	Hatipoğlu Abdülkadir	104	64	-	-	12	180
26/81	İsmailcikoğlu Hasan	64	32	-	-	8	104
Yok	Sarsoğlu Mustafa	24	-	-	-	-	24
27/86	İsmailcikoğlu Ali	80	64	-	-	-	144
28/89	Emiroğlu Ömer	120	64	-	-	8	192
29/93	Emiroğlu Halil	64	64	-	-	4	132
30/94	Köseoğlu Halil	64	40	-	-	8	112
31/99	Köseoğlu Himmet	40	8	-	-	-	48
32/103	Memişoğlu Hasan	-	-	-	-	-	-
33/105	Kel Ahmetoğlu Molla Ali	120	64	-	-	8	192
34/108	Balcıoğlu Süleyman	-	-	-	-	-	-
35/112	Sinanoğlu Hasan	48	40	-	-	-	88
36/117	Solakoğlu Abdil	8	-	-	-	-	8
37/118	Karaalioğlu Süleyman	80	32	-	-	8	120
38/121	Kemaloğlu Hüseyin	64	40	-	-	-	104
39/127	Emiroğlu Halil	-	-	-	-	-	-
40/128	Abdiloğlu Mehmed	64	24	-	-	-	88
41/129	Yağcıoğlu Mehmed	8	-	-	-	-	8
42/131	İmirzaoğlu Süleyman	48	24	-	-	-	72
43/134	Karamustafaoğlu Süleyman	-	-	-	-	-	-
44/137	Ekşioğlu Ahmed	104	64	-	-	8	176
	Toplam	3.160	2.008	24	12	240	5.444

4. BEZİRGÂN KÖYÜNDE HAYVANCILIK

Hayvan varlığı, tarımın temel ekonomik faaliyet olduğu sanayi öncesi ekonomilerin bir çeşit birikmiş serveti niteliğindedir. Göçebe topluluklar, hayvancılığı yüzyıllar boyunca tek geçim kaynağı olarak sürdürürken, yerleşik hayatta çiftçilik yapan ve bu

arada hayvan da beslemek durumunda olan topluluklar ise daha çok çift sürme ve taşıma işlerinde, güçlerinden yararlanmak için büyükbaş yetiştirip, bu hayvanlardan sağladıkları ürünleri de çoğunlukla kendi tüketimlerinde kullanmışlardır. Çünkü Osmanlı çiftçisi son döneme kadar çift sürme işlerinde genellikle hayvanlardan yararlanmışır⁵⁶.

Bu konularda çalışma yapanlar hayvanlarla ilgili değerlendirmelerde çeşitli yollar izlemişlerdir. Kimisi hayvan varlığını gelir getirenler ile gelir getirmeyenler, küçükbaş ve büyükbaş hayvanlar⁵⁷, ya da çatal tırnaklılar ve bütün tırnaklılar şeklinde ele almışlardır. Etinden, yününden, kılından, sütünden ve derisinden yararlanan her cins koyun, keçi, öküz, inek ve manda çift tırnaklılardan; at, beygir, kısırak, katır ve merkep bütün tırnaklılardan kabul edilmiştir⁵⁸.

Osmanlı toplumunda özellikle kırsal kesimlerde hayvan yetiştiriciliği en önemli ziraî faaliyetlerden birisi olarak görülmektedir. Bu bölgelerde hayvanlar ziraatla meşgul olanların taşıma, çift sürme, gübre ihtiyacını karşılama, harman dövme işlerini görme gibi işlerin yanı sıra insanların yağ, et, süt, peynir gibi hayvansal ürün ihtiyaçlarını karşılayan önemli bir araçtır. Osmanlı toplumunda örneği az görülse de pazar için et, yağ, süt, deri ve yapağı üretmek üzere hayvancılık temel bir faaliyet olarak icra edilmekle birlikte, Anadolu'nun iklim ve ziraat şartları hayvancılığın daha çok ziraata bağlı olarak yapılmasını gerektirmektedir⁵⁹. Osmanlı şehir ve kasabalarında pek çok aile kendi günlük süt ve süt ürünleri ihtiyacını karşılamak için birkaç sağmal koyun ve keçi beslemektedir. At, katır, deve, manda ve öküz hem binek, hem taşıma, hem de çekim aracı olarak kullanılmaktaydı. Bu hayvanlar aynı zamanda savaş lojistiği açısından ayrı bir öneme sahiptiler⁶⁰.

Osmanlı coğrafyasının genelinde olduğu gibi Bezirgân Köyünde de ziraî faaliyetlerin yanında hayvancılık da yapılmaktadır. Verilere bakıldığında hayvan yetiştiriciliğinin bir ticari faaliyet olarak değil, daha çok gündelik ihtiyaçları karşılamaya yönelik olarak yapıldığı görülmektedir. Hayvanlardan bir kısmı yağ, süt, peynir gibi ihtiyaçlar için yetiştirilirken, bir kısmı da yük taşımacılığında kullanılmaktadır.

Köyde 560 büyükbaş, 737 küçükbaş ve 87 at, merkep gibi yük ve binek hayvanı olmak üzere toplam 1.384 hayvan kaydı bulunmaktadır. Bunların % 40,4'ünü büyükbaş, % 53,2'sini küçükbaş ve % 6,2'sini de yük ve binek hayvanları oluşturur. Hane başına ortalama 16 küçükbaş, 13 büyükbaş ve 2 yük ve binek hayvanı düşmektedir.

Bezirgân Köyünde hangi hane sahibinin hangi tür ve kaç adet hayvan yetiştirdiği ile ilgili ayrıntılı bilgiler aşağıdaki tablolarda büyükbaş, küçükbaş ve yük ve binek hayvanları olarak ayrı ayrı verilmiştir.

⁵⁶ Alpay BİZBİRLİK, Zafer ATAR, "XIX. Yüzyıl Osmanlı Tarihinde Temettuat Defterleri'nin Yeri: Saruhan Sancağı Mütevelli Çiftliği Temettuat Defteri Örneği", *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi (2009-I)*, s. 45.

⁵⁷ Alpay BİZBİRLİK, Zafer ATAR, a.g.m., s. 45-46.

⁵⁸ Ertan Gökmen, "XIX. Yüzyıl Ortalarında Alaşehir'de Tarım ve Hayvancılık", *Akademik Bakış*, Cilt 3, Sayı 6, Yaz 2010, s. 227.

⁵⁹ Hüseyin Muşmal, "XIX. Yüzyılın Ortalarında Çumra'nın Sosyo-Ekonomik Görüntüsü (10353 Numaralı Temettuat Defterine Göre)", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 24, Konya 2008, s. 259-260.

⁶⁰ Ertan Gökmen, a.g.m., s. 228.

Tablo-7: Büyükbaş Hayvan Bilgileri (adet/re's)

Hane/ No	Hane Sahibi	Boz Hayvan	Erkek Hayvan	Sağmal inek	Boz inek	Döİstüz inek	Düve	Karasıır Danası	Karasıır Düvesi	Karasıır Öktüzü	Dana	Tosun	Manda	Manda Öktüzü	Toplam
1/1	Karagözoğlu Molla Musa	7	3	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	12
2/2	Karagözoğlu Ali	5	-	-	-	2	-	-	-	3	1	-	-	-	11
3/5	Karagözoğlu Mehmed	-	-	-	-	2	2	-	-	4	1	-	-	-	9
4/8	Emiroğlu Mehmed	20	-	1	-	2	1	1	-	4	-	-	-	-	29
5/12	Emiroğlu Halil	10	-	-	-	3	1	1	-	4	-	-	-	-	19
6/14	Hatipoğlu Molla Halil	-	-	1	-	2	4	-	-	-	1	-	-	-	8
7/15	Tortoroğlu Mehmed	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	2
8/18	Emiroğlu İbrahim	2	-	2	-	1	-	-	-	4	3	-	-	-	12
9/24	İmirzaoğlu Şerif	27	-	2	-	-	-	-	-	4	3	-	-	-	36
10/28	Köseoğlu Yusuf	12	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	14
11/31	Hatipoğlu Murad	10	-	1	1	-	2	-	-	2	-	-	-	-	16
12/33	Hatipoğlu Veli	5	-	1	2	-	2	-	-	-	3	-	-	-	13
13/39	Hatipoğlu Hüseyin	16	-	-	2	-	2	-	-	4	1	-	-	-	25
14/43	Hatipoğlu Abdullah	23	-	-	3	-	1	-	-	4	1	-	-	-	32
15/47	İsaoğlu Mustafa	12	-	1	1	-	2	-	-	3	2	-	-	-	21
16/50	Kemaloğlu Muharrem	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	2
17/51	Kemaloğlu Halil	5	-	1	1	-	1	-	-	3	1	-	-	-	12
18/54	Kemaloğlu Kemal	8	-	1	2	-	1	-	-	2	-	-	-	-	14
19/56	Ekşioğlu Musa	10	-	-	3	-	3	-	-	4	1	-	-	-	21
20/60	Ekşioğlu Hüseyin	10	-	1	4	-	-	-	-	2	3	-	-	2	22
21/63	Ekşioğlu Halil	-	-	1	-	-	-	-	-	2	1	-	-	2	6
22/67	Musaoğlu Musa	10	-	1	1	-	-	-	-	3	1	-	-	-	16
23/71	Sarsoğlu İsmail	3	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	6
24/76	Hatipoğlu Ömer	12	-	1	2	-	1	-	-	-	1	-	-	-	17
25/78	Hatipoğlu Abdülkadir	-	-	-	1	-	-	-	-	4	1	-	1	-	7
26/81	İsmailcikoğlu Hasan	14	-	-	5	-	1	-	-	2	2	-	-	-	24
Yok	Sarsoğlu Mustafa	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	2
27/86	İsmailcikoğlu Ali	14	-	-	2	-	2	-	-	4	1	-	-	-	23
28/89	Emiroğlu Ömer	10	-	-	-	-	1	-	-	4	1	-	-	-	16
29/93	Emiroğlu Halil	6	-	1	2	-	2	-	-	2	-	3	-	-	16
30/94	Köseoğlu Halil	6	-	-	-	-	1	-	-	3	-	-	-	-	10
31/99	Köseoğlu Himmet	4	-	-	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-	7
32/103	Memişoğlu Hasan	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
33/105	Kel Ahmetoğlu Molla Ali	18	-	1	-	-	1	-	-	4	1	-	-	-	25
34/108	Balcıoğlu Süleyman	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
35/112	Sinanoğlu Hasan	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	2
36/117	Solakoğlu Abdil	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-	-	-	3
37/118	Karaalioğlu Süleyman	3	-	1	-	-	-	-	-	3	1	-	-	-	8
38/121	Kemaloğlu Hüseyin	5	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-	-	-	8
39/127	Emiroğlu Halil	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
40/128	Abdiloğlu Mehmed	3	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	5
41/129	Yağcıoğlu Mehmed	-	-	-	2	-	-	-	-	1	-	-	2	-	5
42/131	İmirzaoğlu Süleyman	5	-	-	1	-	-	-	-	2	1	-	-	-	9
43/134	Karamustafaoğlu Süleyman	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
44/137	Ekşioğlu Ahmed	6	-	1	-	-	-	-	-	4	1	-	-	-	12
	Toplam	304	3	19	37	17	31	3	2	101	33	3	3	4	560

Tablo-8: Küçükbaş Hayvan Bilgileri (adet/re's)

Hane/ No	Hane Sahibi	Koyun	Keçi	Kuzu	Oğlak	Küçükbaş Hayv. Toplamı
1/1	Karagözoğlu Molla Musa	4	8	4	8	24
2/2	Karagözoğlu Ali	4	6	4	6	20
3/5	Karagözoğlu Mehmed	4	5	4	5	18
4/8	Emiroğlu Mehmed	9	11	9	11	40
5/12	Emiroğlu Halil	8	6	6	6	26
6/14	Hatipoğlu Molla Halil	4	2	-	2	8
7/15	Tortoroğlu Mehmed	-	-	-	-	-
8/18	Emiroğlu İbrahim	3	4	3	4	14
9/24	İmirzaoğlu Şerif	16	17	16	17	66
10/28	Köseoğlu Yusuf		2		2	4
11/31	Hatipoğlu Murad	8	7	8	7	30
12/33	Hatipoğlu Veli	3	8	3	8	22
13/39	Hatipoğlu Hüseyin	9	7	9	7	32
14/43	Hatipoğlu Abdullah	13	14	13	14	54
15/47	İsaoğlu Mustafa	12	4	13	4	33
16/50	Kemaloğlu Muharrem	-	-	-	-	-
17/51	Kemaloğlu Halil	-	5	-	5	10
18/54	Kemaloğlu Kemal	4	8	4	8	24
19/56	Ekşioğlu Musa	6	4	6	4	20
20/60	Ekşioğlu Hüseyin	5	5	5	5	20
21/63	Ekşioğlu Halil	4	4	4	4	16
22/67	Musaoğlu Musa	-	10	-	10	20
23/71	Sarsoğlu İsmail	-	4	-	4	8
24/76	Hatipoğlu Ömer	10	6	10	6	32
25/78	Hatipoğlu Abdülkadir	-	-	9	10	19
26/81	İsmailcikoğlu Hasan	6	6	6	6	24
Yok	Sarsoğlu Mustafa	-	-	-	-	-
27/86	İsmailcikoğlu Ali	6	2	6	2	16
28/89	Emiroğlu Ömer	9	4	9	4	26
29/93	Emiroğlu Halil	6	1	6	1	14
30/94	Köseoğlu Halil	4	2	-	-	6
31/99	Köseoğlu Himmet	4	-	4	-	8
32/103	Memişoğlu Hasan	4	-	4	-	8
33/105	Kel Ahmetoğlu Molla Ali	6	6	6	6	24
34/108	Balcıoğlu Süleyman	-	-	-	-	-
35/112	Sinanoğlu Hasan	3	-	3	-	6
36/117	Solakoğlu Abdil	-	-	-	-	-
37/118	Karaalioğlu Süleyman	3	3	3	3	12
38/121	Kemaloğlu Hüseyin	-	5	-	5	10
39/127	Emiroğlu Halil	-	-	-	-	-
40/128	Abdiloğlu Mehmed	-	1	-	-	1
41/129	Yağcıoğlu Mehmed	-	10	-	-	10
42/131	İmirzaoğlu Süleyman	5	-	-	-	5
43/134	Karamustafaoğlu Süleyman	-	-	-	-	-
44/137	Ekşioğlu Ahmed	7	-	-	-	7
	Toplam	189	187	177	184	737

Tablo-9: Yük ve Binek Hayvan Bilgileri (adet/re's)

Hane/ No	Hane Sahibi	Merkep	Boz Merkep	Dölsüz Merkep	Kısrak	Boz Kısrak	Taylı Kısrak	Dölsüz Kısrak	Tay	Toplam Hayvan
1/1	Karagözoğlu Molla Musa	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2/2	Karagözoğlu Ali	-	-	1	-	-	-	-	-	1
3/5	Karagözoğlu Mehmed	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4/8	Emiroğlu Mehmed	-	-	3	1	-	-	1	-	5
5/12	Emiroğlu Halil	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6/14	Hatipoğlu Molla Halil	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7/15	Tortoroğlu Mehmed	-	1	-	-	-	-	-	-	1
8/18	Emiroğlu İbrahim	2	-	-	-	-	-	-	-	2
9/24	İmirzaoğlu Şerif	-	3	-	-	-	1	-	-	4
10/28	Köseoğlu Yusuf	-	-	2	1	-	-	1	-	4
11/31	Hatipoğlu Murad	1	2	-	-	-	-	-	-	3
12/33	Hatipoğlu Veli	1	-	-	-	-	-	-	-	1
13/39	Hatipoğlu Hüseyin	-	1	-	-	-	-	-	-	1
14/43	Hatipoğlu Abdullah	1	3	-	-	2	1	-	-	7
15/47	İsaoğlu Mustafa	1	-	-	-	-	-	-	-	1
16/50	Kemaloğlu Muharrem	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17/51	Kemaloğlu Halil	1	1	-	-	-	-	-	-	2
18/54	Kemaloğlu Kemal	1	1	-	-	-	-	-	1	3
19/56	Ekşioğlu Musa	-	-	-	1	2	1	-	1	5
20/60	Ekşioğlu Hüseyin	-	4	-	1	-	1	-	-	6
21/63	Ekşioğlu Halil	-	-	-	-	1	-	-	-	1
22/67	Musaoğlu Musa	-	1	-	-	-	-	-	2	3
23/71	Sarsoğlu İsmail	-	2	-	-	-	-	-	-	2
24/76	Hatipoğlu Ömer	1	-	-	-	2	-	-	-	3
25/78	Hatipoğlu Abdülkadir	-	1	-	-	2	-	-	1	4
26/81	İsmailcikoğlu Hasan	-	2	-	-	-	-	-	-	2
Yok	Sarsoğlu Mustafa	-	1	-	-	-	-	-	-	1
27/86	İsmailcikoğlu Ali	1	-	-	-	-	-	4	-	5
28/89	Emiroğlu Ömer	-	1	-	-	-	-	-	-	1
29/93	Emiroğlu Halil	-	2	-	-	-	-	-	-	2
30/94	Köseoğlu Halil	-	2	-	-	-	-	-	-	2
31/99	Köseoğlu Himmet	-	-	-	-	-	-	-	-	-
32/103	Memişoğlu Hasan	-	-	-	-	-	-	-	-	-
33/105	Kel Ahmetoğlu Molla Ali	-	2	-	-	1	-	-	-	3
34/108	Balcıoğlu Süleyman	-	-	-	-	-	-	-	-	-
35/112	Sinanoğlu Hasan	1	-	-	-	-	-	1	-	2
36/117	Solakoğlu Abdil	-	-	-	-	-	-	-	-	-
37/118	Karaalioğlu Süleyman	2	-	-	-	-	-	-	-	2
38/121	Kemaloğlu Hüseyin	-	2	-	-	-	-	-	-	2
39/127	Emiroğlu Halil	-	-	-	-	-	-	-	-	-
40/128	Abdiloğlu Mehmed	-	-	-	-	-	-	-	-	-
41/129	Yağcıoğlu Mehmed	1	-	-	-	-	-	-	-	1
42/131	İmirzaoğlu Süleyman	-	-	-	-	-	-	-	-	-
43/134	Karamustafaoğlu Süleyman	-	-	-	-	-	-	-	-	-
44/137	Ekşioğlu Ahmed	-	3	-	1	-	1	-	-	5
	Toplam	14	35	6	5	10	5	7	5	87

Köyde bulunan büyükbaş hayvanlar genel olarak, cinsleri, renkleri, kısır ya da sağmal veya erkek-dişi oluşları ayrı ayrı belirtilmiş, bazı hayvanların ise nitelikleri belirtilmemeden sadece isimlerinin yazılması yeterli görülmüştür.

Sonuç olarak bakıldığında 3 hane sahibine ait hiç büyükbaş hayvan kaydı bulunmazken, 7 hane sahibinin küçükbaş ve 13 hane sahibinin de yük ve binek hayvanı bulunmamaktadır. Bunlardan Karamustafaoğlu Süleyman, Emiroğlu Halil ve Balcıoğlu Süleyman'ın ise bahsedilen hayvanlardan hiçbirine sahip olmadıkları görülmektedir.

4.1. Arıcılık

Bezirgân Köyüne ait temettuat defteri kayıtlarında 1845 yılında 10 hane sahibinin kovan vergisi kaydı olmasına rağmen bunların ne kadar arı yetiştirdiğine dair bilgi yoktur. Fakat ödedikleri kovan vergilerinden kimin en fazla yahut en az arı kovanına sahip olduğunu anlayabiliyoruz. Buna göre köyde, ödediği 20 kuruş kovan rüsumu ile 19 numaralı hanede ikamet eden Ekşioğlu Musa

en fazla arı kovanına sahipken bunu İmirzaoğlu Şerif, Hatipoğlu Abdülkadir, Emiroğlu Mehmed, Musaoğlu Musa, Karagözoğlu Mehmed, Emiroğlu Halil, Hatipoğlu Hüseyin, Hatipoğlu Ömer ve İsmailcikoğlu Ali takip etmektedir.

Tablo-10: Arıcılık Bilgileri

Hane/No	Hane Sahibi	Ödediği Kovan Rüsümü (Kuruş)
3/5	Karagözoğlu Mehmed	2
4/8	Emiroğlu Mehmed	4
5/12	Emiroğlu Halil	2
9/24	İmirzaoğlu Şerif	5,5
13/39	Hatipoğlu Hüseyin	2
19/56	Ekşioğlu Musa	20
22/67	Musaoğlu Musa	2,5
24/76	Hatipoğlu Ömer	2
25/78	Hatipoğlu Abdülkadir	4,5
27/86	İsmailcikoğlu Ali	2
		46,5

5. BEZİRGÂN KÖYÜNDE İKTİSADİ DURUM

5.1. Gelirler

Bezîrgân Köyüne ait temettüât defterinde kayıtlı hane reisler aynı zamanda vergi mükellefi olan kişilerdir. Bunların gelir miktarları ve yıllık toplamları ayrı ayrı belirtilmiştir. Defterin en sonunda ise köyün yıllık tahminen toplam geliri verilmiştir. Köyün gelirlerini tarım, hayvancılık, meslek ve diğerleri olmak üzere gruplandırmak mümkündür. Tarım geliri; ekili-dikili tarım alanlarını yani tarla ve diğer arazilerden elde edilen gelirleri, Hayvancılık geliri; sağmal inek, karasığır ineği, sağmal koyun, sağmal keçi, dişi merkep, döllü merkep, kısarak, taylı kısarak ve arı kovanından elde edilen gelirleri, meslek gelirleri ise; hizmetkârlık, çobanlık gibi mesleklerden elde edilen gelirler, diğerleri de kira, değirmen v.s. gibi gelirlerini kapsamaktadır.

Tablo-11: Köydeki Gelir Grupları

Gelir Grubu	Türü	Miktarı (Kuruş)	Hane Başına Düşen Yıllık Gelir Miktarı (Kuruş)	%
Tarım	Mezru Tarla	33.129**	753	88
Büyükbaş Hayvan	Sağman İnek, Yoz Hayvan vs.	677	15	10
Küçükbaş Hayvan	Koyun	1.504	34	
	Keçi	1.309	30	
Yük ve Binek Hayvanı	Merkep, kısarak vs.	395	9	2
Meslek ve Diğer	Çobanlık	200	4,5	
	Değirmencilik	310	7	
	Afyondan elde edilen	50	1	
		38.032	864	

Tarımdan elde edilen gelir 33.129 kuruş, büyükbaş hayvancılıktan 677 kuruş, küçükbaş hayvancılıktan 2.813, yük ve binek hayvanlarından 395, meslek ve diğer kategorilerden toplanan gelirler de 560 kuruştur.

Gruplandırdığımız gelirler arasında bir kıyaslama yapılacak olursa, köyün en büyük gelir kaynağını tarım ürünleri oluşturmaktadır. İkinci sırada hayvancılık gelirleri, (bunların içinde de en çok küçükbaş hayvan gelirleri olmak üzere büyükbaş hayvan gelirleri ve yük ve binek hayvan gelirleri) üçüncü sırada meslek ve diğer kategorideki gelirler gelmektedir.

Bezîrgân Köyünde yıllık gelirin yaklaşık % 88'ini tarım gelirleri, % 10'unu hayvancılık, % 2'sini de meslek ve diğer kategorideki gelirler oluşturmaktadır. Tarım sektöründen toplam hane başına, yıllık gelir yaklaşık 753 kuruş, büyükbaş hayvancılıktan 15 kuruş, küçükbaş hayvancılıktan 64 kuruş ve diğer gelir gruplarından ise 12,5 kuruş düşmektedir. Köyün toplam geliri 38.032 kuruş olup, toplam gelirlerden ise hane başına yaklaşık 864 kuruş düşmektedir.

5.1.1. Tarım Gelirleri

Bezîrgân Köyünde bulunan arazilerde buğday, arpa, yulaf, nohut ve burçak gibi tarım ürünlerinin yetiştiğini daha önce belirtmiştik. Köyde mezru tarla olarak kaydedilen arazi toplamı 853 dönümdür. Köyde üzerinde hiç arazi kaydı olmayanlar (6 hane sahibi) olduğu gibi; 1 ile 48 dönüm arasında değişen arazilere sahip olanlar da vardır. Tarım ürünlerinden elde edilen gelirler de arazilerin azlık ve çokluğu ile yakından ilgilidir. Fakat bu en fazla araziye sahip olan en fazla gelire sahip anlamında da değildir. Çünkü daha az dönüme sahip olup da en fazla araziye sahip olandan daha fazla gelire sahip olan aile reisleri de bulunmaktadır. Örnek olarak verecek olursak; 33/105 numaralı hanede mukim Kel Ahmetoğlu Molla Ali'nin 30 dönüm

** Burada belirtilen gelir 1260 ve 1261 senelerinin ortalamasıdır. Kayıtlarda her iki yıla ait gelirlerde farklılıklar vardır.

arazisinden yıllık ortalama geliri 2.840 kuruş iken, 13/39 numaralı hane sahibi Hatipoğlu Hüseyin'in 48 dönüm arzisinden geliri 1.250 kuruştur. Buradan da fazla gelir için sadece arazinin çok olması değil, aynı zamanda verimli olması gerektiği anlaşılır.

Bezirgân Köyünde ekili (tarla) tarım alanları 853 dönüm olup, bu arazilerden H. 1260 yılında 38.675 kuruş ve 1261 yılında 27.845 kuruş olmak üzere iki yılda toplam 66.160 kuruş gelir elde edilmiştir. Bunun ortalamasını alacak olursak yıllık arazilerden köylülerin elde ettiği ortalama gelir de 33.080 kuruş olur. Ekili tarım alanlarından dönüm başına ise yaklaşık 39 kuruş gelir sağlanmıştır⁶¹.

5.1.2. Hayvan Gelirleri

Kasaba, köy, mezralarda tarım ve hayvancılık önemli bir geçim kaynağıdır⁶². Yerleşim yerlerinin bulunduğu coğrafyaya göre bazen arazi gelirleri bazen de hayvan gelirleri ön plana çıkabilir. Bezirgân Köyünde toplam gelirler içerisinde arazi gelirleri % 80 civarında iken hayvanlardan elde edilen gelir % 10 civarındadır.

Sağman inek, yoz hayvan gibi büyükbaş hayvanlardan 677 kuruş, koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanlardan 2.813 kuruş, merkep, kısarak gibi yük ve binek hayvanlarından da 395 kuruş gelir elde edilmiştir. Bu verilerden hareketle, toplam hayvancılık hasılatında ilk sırayı küçükbaş hayvancılık hasılatı almaktadır. İkinci sırada büyükbaş hayvancılık, sonra da yük ve binek hayvancılık hasılatı gelmektedir. Köyde arıcılık yapıldığı fakat arıcılık geliri ile ilgili kayıt olmadığını da daha önce belirtmiştik.

Toplam hayvancılık hasılatı içinde % 72,4 payla birinci sırada bulunan küçükbaş hayvancılık hasılatı 2.813 kuruştur. Bezirgân Köyünde sağmal koyun ve sağmal keçi hasılatı getirmiştir. Kuzu ve oğlak için hasılat kaydı bulunmamaktadır. Köyde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği önemli bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla köylülerin et, süt, yün, deri ve yapağı ihtiyacını karşılamak amacıyla küçükbaş hayvan yetiştirdiklerini söyleyebiliriz. Bu arada küçükbaş hayvanların eti ve yünü, derisi ve gübresi kadar köylünün günlük yaşantısında büyük bir yer tutan süt ve süt ürünlerin de çok önemli olduğunu vurgulamak gerekir.

Yine toplam hayvancılık hasılatı içinde % 17,4 ile büyükbaş hayvancılık geliri ikinci sırada iken bunu % 10,2 ile yük ve binek hayvanları gelirleri takip etmektedir.

Hangi hane sahibinin ne kadar hayvana sahip olduğu ve bunlardan elde ettiği gelirlerin miktarı aşağıdaki tablodan daha detaylı görülebilir.

⁶¹ Köyde hangi hane sahibinin kaç dönüm arazisi olduğu ve bu arazilerden ne kadar gelir elde ettiği Tablo-5'te ayrıntılı olarak verilmiştir.

⁶² Bozkurt, a.g.m., s. 58.

Tablo-12: Hayvan Cinsleri, Sayıları ve Gelirleri Toplamı

Hane/No	Hane Sahibi	Büyükbaş Hayvan Toplamı		Küçükbaş Hayvan Toplamı		Yük ve Binek Hayvanları Toplamı		Diğer Gelirlerle Birlikte Toplam Hasılat
		Sayı	Hasılat	Sayı	Hasılat	Sayı	Hasılat	
1/1	Karagözoğlu Molla Musa	12	13	24	88	-	-	116
2/2	Karagözoğlu Ali	11	5	20	74	1	-	958
3/5	Karagözoğlu Mehmed	9	12	18	67	-	-	954
4/8	Emiroğlu Mehmed	29	40	40	149	5	20	1.269
5/12	Emiroğlu Halil	19	10	26	98	-	-	1.335
6/14	Hatipoğlu Molla Halil	8	20	8	46	-	-	1320
7/15	Tortoroğlu Mehmed	2	-	-	-	1	-	305
8/18	Emiroğlu İbrahim	12	2	14	52	2	15	1.112
9/24	İmirzaoğlu Şerif	36	67	66	247	4	20	1.254
10/28	Köseoğlu Yusuf	14	12	4	14	4	20	816
11/31	Hatipoğlu Murad	16	30	30	113	3	15	826
12/33	Hatipoğlu Veli	13	25	22	80	1	15	1.100
13/39	Hatipoğlu Hüseyin	25	16	32	121	1	-	1.387
14/43	Hatipoğlu Abdullah	32	23	54	202	7	35	1.745
15/47	İsaoğlu Mustafa	21	32	33	124	1	15	1.251
16/50	Kemaloğlu Muharrem	2	-	-	-	-	-	-
17/51	Kemaloğlu Halil	12	20	10	35	2	15	800
18/54	Kemaloğlu Kemal	14	28	24	88	3	15	911
19/56	Ekşioğlu Musa	21	10	20	76	5	40	1.283
20/60	Ekşioğlu Hüseyin	22	30	20	75	6	40	1.497
21/63	Ekşioğlu Halil	6	20	16	60	1	-	1.462
22/67	Musaoğlu Musa	16	30	20	70	3	-	1.105
23/71	Sarsoğlu İsmail	6	3	8	28	2	-	593
24/76	Hatipoğlu Ömer	17	32	32	122	3	15	1.074
25/78	Hatipoğlu Abdülkadir	7	-	19	-	4	-	1.018
26/81	İsmailcikoğlu Hasan	24	14	24	90	2	-	959
Yok	Sarsoğlu Mustafa	2	-	-	-	1	-	215
27/86	İsmailcikoğlu Ali	23	14	16	62	5	15	1.156
28/89	Emiroğlu Ömer	16	10	26	100	1	-	1.490
29/93	Emiroğlu Halil	16	26	14	55	2	-	856
30/94	Köseoğlu Halil	10	6	6	46	2	-	927
31/99	Köseoğlu Himmet	7	4	8	32	-	-	253
32/103	Memişoğlu Hasan	3	3	8	32	-	-	135
33/105	Kel Ahmetoğlu Molla Ali	25	38	24	90	3	-	1.535
34/108	Balcıoğlu Süleyman	-	-	-	-	-	-	-
35/112	Sinanoğlu Hasan	2	-	6	24	2	15	724
36/117	Solakoğlu Abdil	3	-	-	-	-	-	155
37/118	Karaalioğlu Süleyman	8	23	12	45	2	30	920
38/121	Kemaloğlu Hüseyin	8	5	10	35	2	-	745
39/127	Emiroğlu Halil	-	-	-	-	-	-	-
40/128	Abdiloğlu Mehmed	5	3	1	7	-	-	750
41/129	Yağcıoğlu Mehmed	5	-	10	70	1	15	305
42/131	İmirzaoğlu Süleyman	9	25	5	40	-	-	730
43/134	Karamustafaoğlu Süleyman	-	-	-	-	-	-	-
44/137	Ekşioğlu Ahmed	12	26	7	56	5	40	1.029
	Toplam	560	677	737	2.813	87	395	38.032

5.1.3. Diğer Gelirler

Bu başlık altında incelenen gelirler de şöyledir: Köyde iki kişi çoban olarak kaydedilmiş ve bunların çobanlıktan elde ettiği gelir toplamı 200 kuruş olarak kaydedilmiştir. Yine bir her biri farklı hanelerde ikamet eden 4 kardeşin ortak bir değirmen işlettiği kayıtlardan anlaşılıyor. Değirmenden elde edilen gelir toplamı da 310 kuruş olarak kaydedilmiştir. Bunların haricinde bir hane sahibinin afyon ektiği ve 50 kuruş gelir elde ettiği de yine kayıtlardan anlaşılmaktadır.

5.1.4. Gelir Dağılımı

Bezirgân köyünün gelir kaynakları incelendiğinde en önemli payı ziraat gelirlerinin oluşturduğu görülür. Diğer gelir kaynaklarını ise, hayvancılık, çobanlık, değirmencilik gelirleri oluşturur. Toplam 46 hane içerisinde hiç geliri olmayan 4 hane sabibi vardır. Bunlar yaşlı, bakıma muhtaç veya askerde olan kişilerdir. Bunların haricinde 100 kuruşun altında geliri olan yoktur.

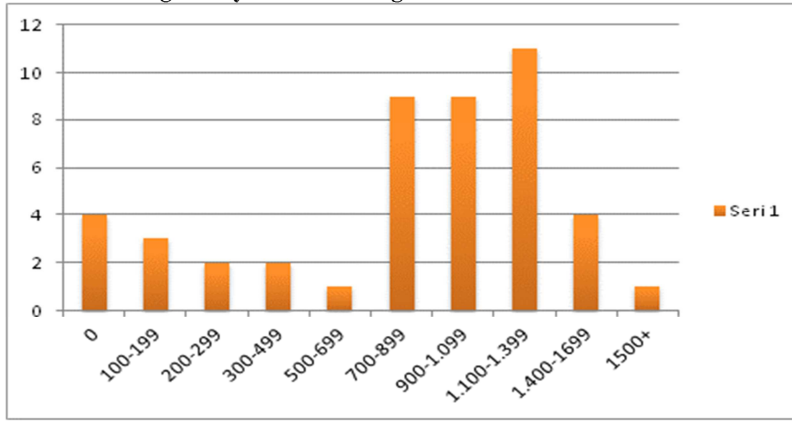
100-199 kuruş arası gelire sahip olan 3 hane, 200-299 kuruş arası 2 hane, 300-499 kuruş arası 2 hane, 500-699 kuruş arası 1 hane, 700-899 kuruş arası 9 hane, 900-1.099 kuruş arası 9 hane, 1100-1.399 kuruş arası 11 hane, 1400-1.699 kuruş arası 4 hane ve 1.500 ve üzeri kuruş arası 1 hanedir.

Genel olarak gelir dağılımına bakıldığında, fakir durumda gözüken, ya da başkalarına muhtaç durumda olan dört hane sahibi hariç, köyün hane sahiplerinin gelir düzeyleri iyi durumdadır.

Tablo-13: Bezirgân Köyünde Gelir Dağılımı (Kuruş olarak)

Hane sayısı	0	100-199	200-299	300-499	500-699	700-899	900-1.099	1.100-1.399	1.400-1.699	1500+
46	4	3	2	2	1	9	9	11	4	1

Grafik-2: Bezirgân Köyünde Gelir Dağılımı

6. VERGİLER (GİDERLER)

6.1. Vergü-yi Mahsusa, Öşür (Aşar), Adet-i Ağnam Rüsümü, Kovan Rüsümü

Tanzimat'ın ilanına kadar Osmanlı Devletinde Müslümanlardan farklı gayrimüslimlerden farklı olarak değişik isimler altında çeşitli vergiler alınıyordu. 1839'da Tanzimat'ın ilanıyla birlikte tebaanın sosyal, hukuki ve mali bakımdan eşitliği kabul edildiğinden o zamana kadar alınan vergilerden vazgeçilerek bunların yerine tek bir vergi alınması prensibi getirildi. Bu da "vergü-yi mahsusa" veya "an-cemaatin" diye isimlendirilmiştir. 1840 yılından itibaren yürürlüğe konmuştur ve herkesin gelirin göre vergi vermesi amaçlanmıştır. Bu verginin alınabilmesi için de vatandaşın gelirin bilinmesi gerekiyordu. Bu amaçla muhassılların nezaretinde olmak üzere bütün mal, mülk ve hayvanları içine alan temettü (gelir) sayımı yapılmaya başlandı ve vergiler tespit edilip köy veya mahallelerin ödeyecekleri miktarlar belirlenmişti. Köy muhtar ve imamları ile papazlar eliyle toplanacak verginin dağılımı herkesin ekonomik durumuna göre ayarlandı⁶³.

Diğer bir vergi çeşidi de öşür idi. Arapça onda bir demek olan öşr, terim olarak hububattan alınan vergi yerinde kullanılmıştır. İlk şeri hükme dayanılarak hububattan onda bir alındığı için bu tabir meydana gelmiş olup, çoğuluna da aşar denilmekteydi. Tanzimattan sonra maarif ve menafi' hisseleri artırılmak suretiyle hububattan alınan vergi sekizde bir olmuştur⁶⁴.

Aşar vergisi zirai alanda her mahsülden alınmaktaydı. Her türlü hububattan, bostanlarda yetiştirilen ürünlerden, meyve ağaçlarından, bağlardan, otlaklardan ve diğer zirai mahsüllerden bu vergi alınmış ve tahsili de aynı, nakdî ve maktû' olmak üzere üç şekilde yapılmıştır⁶⁵.

Bezirgân Köyünde vergi-yü mahsusa ve öşürden başka alınan vergiler de vardır. Bunlar da küçükbaş hayvandan alınan "ağnam resmi (rüsümü)" ve "kovan resmi"dir.

Ağnam resmi Osmanlı resmî kayıtlarında resmî-i ganem, âdet-i ağnâm şekillerinde de geçer. Şer'î vergilerden sayılan ağnam resmine bazı sancak kanunnâmelerinde âdet-i zekât da denmektedir. Bu vergi genellikle koyun yavruladıktan sonra nisan veya mayıs aylarında alınır, kuzulu koyun kuzusu ile bir hesaplanırdı. Vergi miktarı Fâtih kanununa göre üç koyundan bir akçe iken

⁶³ Mübahat S. Kütükoğlu, "Osmanlı İktisadi Yapısı", Osmanlı Devleti Tarihi c. II, Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul 1999, s. 541-542; Vedat Eldem, *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, Ankara 1994, s. 178-179.

⁶⁴ Pakalın, a.g.s, s. 746; ayrıca Osmanlı Devletinde vergiler hakkında geniş bilgi için bkz., Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK yay., Ankara 1997, s. 105-11 ve 340-348.

⁶⁵ Bezirgan Köyünde öşür vergisi nakdî olarak alınmıştır.

daha sonra iki koyundan bir akçe olarak tesbit edilmişti. Ancak bu miktar bölgelerin özelliklerine göre değişiyordu. Ağnam resmi bilhassa XVIII. yüzyıllarda hazinenin önemli bir kalemi haline geldi ve düzenli gelirler arasına girdi. Bu verginin bazı yeni düzenlemelerle Tanzimat'tan sonra da alınmasına devam edildi⁶⁶. Kovan resmi ise arıcılık yapanlardan alınan vergi türüdür.

Bezirgân Köyünde daha çok hububat ürünlerinden vergi alındığı görülmektedir. Bu ürünler de başta buğday olmak üzere, arpa, yulaf, burçak ve nohutur.

Hububat ürünlerinden alınan öşür vergisini kendi aralarında kıyaslırsak, en fazla vergisi alınan ürün buğdaydır. Bunu arpa ve diğer ürünler takip etmiştir.

Bezirgân Köyünde toplam 44 haneden 39 hane sahibi vergi türlerinin hepsinden veya bazılarında vergi verirken, 5 hane reisi hiç vergi vermiyordu. Köyün ödediği toplam vergi miktarı 8.861,5 kuruştur. Buna göre hane başına ortalama 201 kuruş vergi düşüyordu.

Köyde, yaşlı olan ve pirifani olarak kaydedilen Kemaloğlu Muharrem, Hizmetkâr olarak kaydedilen Memişoğlu Hasan, Ziraat erbabı olarak kaydedilen Balcıoğlu Hasan, yardıma muhtaç olduğu belirtilen Emiroğlu Halil ve asker olarak kaydedilen Karamustafaoğlu Süleyman'a ait herhangi bir vergi kaydı yoktur. Bunların yanında köyün gönüllü imamı olarak kaydedilen Karagözoğlu Molla Musa'nın da sadece ağnam rüsumu kaydı vardır. Zikredilen görevinden dolayı diğer vergilerden muaf olduğu belirtilmiştir.

Köyün vergü-yi mahsusası ise 4.819 kuruş, aşar rüsumu 3.867,5 kuruş, kovan rüsumu 46,5 kuruş, ağnam rüsumu da 128,5 olarak kaydedilmiştir. Bunlara göre de hane başına yaklaşık 110 kuruş vergü-yi mahsusa, 88 kuruş aşar rüsumu, 1,04 kuruş kovan rüsumu ve 3 kuruş da ağnam rüsumu düşmektedir.

Köyde hane sahiplerinin ödediği vergi türleri ve miktarları Tablo-13'te ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

⁶⁶ Feridun Emecen, "Ağnam Resmi", DİA, cilt: 1, yıl: 1988, s. 478-479.

Tablo-14: Bezirgân Köyü Hane Sahiplerinin Ödediği Vergiler (Kuruş)

Hane/No	Hane Sahibi	Mesleği	Vergi-yü Mahsusa	Aşar Rüsümü Toplamı (1260)	Kovan Rüsümü	Ağnam Rüsümü	Toplam
1/1	Karagözoğlu Molla Musa	İmam	-	-	-	4	4
2/2	Karagözoğlu Ali	Ziraat Erbabı	100	95,5	-	3	198,5
3/5	Karagözoğlu Mehmed	Ziraat Erbabı	60	80	2	3	145
4/8	Emiroğlu Mehmed	Ziraat Erbabı	160	162	4	8	334
5/12	Emiroğlu Halil	Ziraat Erbabı	160	159	2	5	326
6/14	Hatipoğlu Molla Halil	Ziraat Erbabı	140	180	-	1,5	321,5
7/15	Tortoroğlu Mehmed	Ziraat Erbabı	40	36	-	-	76
8/18	Emiroğlu İbrahim	Ziraat Erbabı	160	144	-	2	306
9/24	İmirzaoğlu Şerif	Ziraat Erbabı	160	124	5,5	-	289,5
10/28	Köseoğlu Yusuf	Ziraat Erbabı	120	98	-	2,5	220,5
11/31	Hatipoğlu Murad	Ziraat Erbabı	150	102	-	5	257
12/33	Hatipoğlu Veli	Ziraat Erbabı	140	97	-	3,5	240,5
13/39	Hatipoğlu Hüseyin	Ziraat Erbabı	160	121	2	8	291
14/43	Hatipoğlu Abdullah	Ziraat Erbabı	200	139	-	10	349
15/47	İsaoğlu Mustafa	Ziraat Erbabı	160	106	-	5	271
16/50	Kemaloğlu Muharrem	Pirifâni	(Yaşlı)	-	-	-	-
17/51	Kemaloğlu Halil	Ziraat Erbabı	110	80	-	2	192
18/54	Kemaloğlu Kemal	Ziraat Erbabı	120	106	-	4	230
19/56	Ekşioğlu Musa	Ziraat Erbabı	199	153	20	4	376
20/60	Ekşioğlu Hüseyin	Ziraat Erbabı	160	139	-	4	303
21/63	Ekşioğlu Halil	Ziraat Erbabı	150	138	-	1,5	289,5
22/67	Musaoğlu Musa	Ziraat Erbabı	150	117	2,5	4	273,5
23/71	Sarsoğlu İsmail	Ziraat Erbabı	100	93	-	3,5	196,5
24/76	Hatipoğlu Ömer	Ziraat Erbabı	140	95	2	4	241
25/78	Hatipoğlu Abdülkadir	Ziraat Erbabı	160	129	4,5	7	300,5
26/81	İsmailcikoğlu Hasan	Ziraat Erbabı	130	76	-	5	211
Yok	Sarsoğlu Mustafa	Ziraat Erbabı	-	21	-	-	21
27/86	İsmailcikoğlu Ali	Ziraat Erbabı	150	102	2	4,5	258,5
28/89	Emiroğlu Ömer	Ziraat Erbabı	160	141	-	5	306
29/93	Emiroğlu Halil	Ziraat Erbabı	160	90	-	2,5	252,5
30/94	Köseoğlu Halil	Ziraat Erbabı	110	80	-	2,5	192,5
31/99	Köseoğlu Himmet	Ziraat Erbabı	30	39	-	1,5	70,5
32/103	Memişoğlu Hasan	Hizmetkâr	-	-	-	-	-
33/105	Kel Ahmetoğlu Molla Ali	Ziraat Erbabı	160	134	-	6	300
34/108	Balcıoğlu Süleyman	Ziraat Erbabı	-	-	-	-	-
35/112	Sinanoğlu Hasan	Ziraat Erbabı	100	62	-	-	162
36/117	Solakoğlu Abdil	Ziraat Erbabı	30	7	-	-	37
37/118	Karaalioğlu Süleyman	Ziraat Erbabı	100	90	-	2	192
38/121	Kemaloğlu Hüseyin	Ziraat Erbabı	110	76	-	2	188
39/127	Emiroğlu Halil	yardıma	muhtaç	-	-	-	-
40/128	Abdiloğlu Mehmed	Ziraat Erbabı	90	68	-	1	159
41/129	Yağcıoğlu Mehmed	Ziraat Erbabı ve hizmetkâr	40	7	-	-	47
42/131	İmirzaoğlu Süleyman	Ziraat Erbabı	90	54	-	-	144
43/134	Karamustafaoğlu Süleyman	Askerde	-	-	-	-	-
44/137	Ekşioğlu Ahmed	Ziraat Erbabı	160	127	-	2	289
			4.819	3.867	46,5	128,5	8.861,5

Tablo-15: Hane Başına Vergi Dağılımı.

	Hane Sayısı	Vergi Veren Hane Sayısı	Vergi Vermeyen Hane Sayısı	Toplam Vergi Miktarı (kuruş)	Hane başına Ort. Vergi Miktarı (kuruş)
Bezirgân	44	39	5	8.861,5	201

7. NÜFUS DEFTERLERİNDE BEZİRGÂN KÖYÜ

XIX. Yüzyılın ortalarında Bezirgân Köyünün sosya ve iktisadi hayatını temettüat defterlerinden inceledik. Bu dönemde kaydedilen nüfus defterleri verilerine başvurmak da yararlı olacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda başlangıçtan itibaren, vergi ve asker toplamak gibi pratik gayeler güden tımar sisteminin bir gereği olarak, XVII. yüzyıla değin belirli periyotlarla tahrir denilen bir sayım sistemi uygulanmıştır⁶⁷. Buradan anlaşılacağına göre Osmanlı İmparatorluğu'nda nüfus sayımı uzun süre, toprak yazımı münasbetiyle yapılmıştır. XVII. Yüzyılda ise nüfus sayımı yapıldığına dair kayıtlara rastlanılmadığı araştırmacılar tarafından söylenmektedir⁶⁸.

XIX. yüzyılda birçok defa nüfus sayımına teşebbüs edilmiş ve bazen kısmi bazen de genel sayımlar yapılmıştır. Bu dönemde yapılan sayımların en karakteristik özelliği, öncekiler gibi toprak veya mülk yazımı amacıyla değil, doğrudan nüfusu tespit için yapılmış olmasıdır⁶⁹.

Osmanlı Devleti'nde modern anlamında ilk nüfus sayımı II. Mahmud döneminde yapılmıştır. 1831 yılında yapılan bu sayımda sadece erkek nüfusun miktarı tespit edilebilmiştir. Edirne Antlaşması'nın imzalanmasından sonra mesele yeniden ele alınmış ve yapılan geniş hazırlıklardan sonra padişah tarafından konuyla ilgili bir irade çıkarılmıştır. Bu iradeyle, Osmanlı ülkesinde bulunan eyalet, vilayet, kaza, kasaba ve köylerde oturan küçük büyük, İslâm ve reaya erkek nüfusunun yazılması istenmiştir. Çıkarılan irade ile 1831 yılında başta Rumeli olmak üzere pek çok eyalette sayım yapılmıştır⁷⁰.

Osmanlı İmparatorluğunda 1831 sayımından sonra, Serasker Rıza Paşa tarafından orduyu yeniden tanzim etmek ve asker alma usulünü değiştirmek amacıyla, 1844 yılında modern esaslara göre tüm imparatorluk dâhilinde nüfus sayımı işine girilmiştir. Fakat hükümetin bu ciddi adımı halk tarafından tereddütle karşılanmıştır. Halk arasında hükümet tarafından nüfus adedine göre her vilayet, liva ve kazalara vergiler konulacağı şayiası yayılmış, bundan dolayı da çoğu yerde nüfus, olduğundan daha az gösterilmek istenmiştir. Sayım esnasında düştüğü hatayı anlayan hükümet, sonuçları başlangıçta yayımlamak istememiştir. Ancak meseleyle ilgilenen bazı yabancı görevliler, hükümetten aldıkları bu bilgileri yarı resmi mahiyette olmak üzere eserlerinde yayımlamışlardır⁷¹.

1854'de temettü vergisinin konulması nedeniyle, emlak ile beraber nüfusun da sayılması nizamnameye konulmuş, fakat bu da muvaffakiyetle bitirilememiştir. 1856 yılında ise yalnız Anadolu ve Suriye'yi kapsayan bir sayım yapılmış, 1870'de genel nüfus sayımı için irade çıkarılmış, fakat imparatorluğun içinde bulunduğu sıkıntılı durum nedeniyle uygulamaya geçilememiştir. 1874 yılında Tuna vilayetini kapsayan bir sayımın yapılmasının ardından, 1878'de çok uzun süren yeni bir genel sayım yapılmıştır. Hatta sadece İstanbul sayımları altı ay kadar sürmüştür⁷².

İmparatorlukta modern anlamda yapılan bu ilk nüfus sayımında tutulan defterlerdeki verilerden hareketle, incelediğimiz köylerin hane nüfuslarının sayısal olarak büyüklüğü, hanedeki fertlerin kuşak ve akrabalık açısından birbirleriyle olan ilişkisi, hane fertlerinin doğum ve ölüm kayıtları ve yaşlarına dair mevcut verilerden nüfusun yaş ortalaması, doğurganlık ve ölüm oranlarına ilişkin veriler gibi pekçok alandan bilgilere sahip olunabilmektedir. Defterlerde başta hane reisi olmak üzere her hanede çalışan veya çalışabilir durumdaki şahısların mesleği, meşgul olduğu işler kaydedilmiş olduğundan bu verilerin de değerlendirilmesi mümkün olmaktadır. Böylece, imparatorlukta modern anlamda ilk kez yapılan bir nüfus sayımındaki verilerden hareket edilerek 1830'lu yıllarda Bezirgân Köyündeki yaşamın genel görüntüsü ortaya çıkarılabilecektir.

Elimizde Bezirgân Köyüne ait dört nüfus defteri bulunmaktadır. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde "NFS. d." koduyla kayıtlı bu defterlerin numaraları 1554, 1597, 1598 ve 1599'dur. 1598 ve 1599 numaralı defterlerdeki bilgiler birkaç istisna dışında birbirinin aynıdır. Defterlerden sadece 1597 numaralı olanının tarihi bulunmaktadır. 10 Mayıs 1834 tarihli bu defterden hareketle de diğer defterlerin ne zaman tutulduğuna dair tahmini bir tarih verebiliyoruz. Buna göre 1554 numaralı defterin 1831'de yani ilk nüfus sayımının yapıldığı yılda kaydedildiği, 1598 ve 1599 numaralı defterlerin de 1840'lı yıllara ait olduğu ifade edilebilir.

Bunların yanında her dört defter şekil bakımından birbirinden farklı olmakla birlikte bilgi bakımından birbirine benzemektedir.

Defterlerde "Karye-i Bazergân der Nahiye-i Gireği", "Karye-i Bazergân Tâbi-i Gireği", ifadeleri vardır. Dolayısıyla Bezirgân Köyü bu tarihlerde Kütahya'nın Gireği Nahiyesine bağlı bir köy durumundadır.

⁶⁷ Hasan Yüksel, "Osmanlı'da Modern Anlamda Yapılan İlk Nüfus Sayımına Göre Divriği'nin Demografik Yapısı" *Nüfusbilim Dergisi*, Sayı: 28-29, Yıl: 2006-2007, s. 73.

⁶⁸ Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Ankara 1943, s.6-7.

⁶⁹ Yunus Özger, "Tanzimat Öncesi Erzurum Şehrinin Demografik Yapısı", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Prof. Dr. Zeki Başar Özel Sayısı, Sayı 29, Erzurum 2006, s. 239.

⁷⁰ Rumeli ve Anadolu'da nerelerde seçim yapıldığının ayrıntısı için bkz. Karal, *a.g.e.*, s. 13-17; Özger, *a.g.m.*, s. 240.

⁷¹ Özger, *a.g.m.*, s. 240.

⁷² Özger, *a.g.m.*, s. 241.

Defterlerde ilk sırada köyün imamı ve ailesi, ikinci olarak muhtar ve ailesi daha sonra da köyün diğer fertleri kaydedilmiştir. Defterlerde kişilerin isimleri yazıldıktan sonra (ak sakallı, kır saçlı, bıyıklı vs.) fiziksel özelliklerinden bahsedilmiş ve alta da kaç yaşında olduğu yazılmıştır. Köy imamı ve muhtardan başka birkaç istisna dışında köydeki hiç kimsenin mesleği ile ilgili bilgi verilmemiştir.

7.1. "1554" Numaralı Nüfus Defterine Göre Bezirgân Köyü

Bu defterin tahmini olarak 1831 yılında kaydedildiğini belirtmiştik. Defterin ilk sırasına köy imamı Karagözoğlu Seyyid Musa b. Musa kaydedilmiştir. Yaşı 45⁷³, fiziksel özellikleri de "kır sakallı ve orta boylu" olarak belirtilmiştir.

Köyde toplam 90 erkek nüfusun yaşadığı anlaşılmaktadır. bu 90 kişiden 11'i köydeki misafirler olarak kaydedilmiştir. Bunlar beş aile olup, Karaalioğlu Abdurrahman b. Abdullah'ın Örencik Köyünden olduğu ve bir yıldır aîşesiyle birlikte Bezirgân Köyünde yaşadığı; Kerimoğlu Kerim b. Mehmed'in Örencik Nahiyesinden geldiği ve bir yıldır ailesiyle köyde misafir olduğu; Cebelü Muradoğlu Musa b. Murad'ın Gediz kazası Gürlek köyünden geldiği ve altı senedir sığır çobanı olarak köyde bulunduğu; Demirciören köyünden gelen Hoyratçioğlu Halil b. Süleyman'ın iki senedir bir ailede hizmetkâr olarak çalıştığı; Tortoroğlu (Zorzoğlu) Mehmed b. Mehmed'in de Gireği nahiyesi Sağırlar köyünden geldiği ve köyde birisinin damadı olarak misafir edildiği anlaşılmaktadır⁷⁴.

Köyde yaş gruplarına gelince: 1-5 yaş arası 18, 6-10 yaş arası 7, 11-15 yaş arası 6, 16-20 yaş arası 12, 26-30 yaş arası 6, 31-35 yaş arası 1, 36-40 yaş arası 22, 41-45 yaş arası 8, 46-50 yaş arası 6, 56-60 yaş arası 2, 61-65 yaş arası 1 ve 70 yaşında da 1 kişi bulunmaktadır. Bunların yanında 21-25 ve 51-55 yaş arası kimse yoktur. Köyde yaş grupları içinde en fazla kişi 22 kişiyle 36-40 yaş grubu arasında olup bunu 18 kişiyle 0-5 yaş arası takip etmektedir. Köyün ortalama yaşı da 26,2 olmaktadır.

Bu tarihlerde (1831) erkekler kadar kadınlar da olduğunu varsayarsak köyün tahmini nüfusunu da 180 olarak söyleyebiliriz.

Tablo-16: "1554" Numaralı Nüfus Defterine Göre Yaş Grupları

Yaş Grubu	Sayısı
0-5	18
6-10	7
11-15	6
16-20	12
21-25	-
26-30	6
31-35	1
36-40	22
41-45	8
46-50	6
51-55	-
56-60	2
61-65	1
65+	1
Toplam	90
Yaş ortalaması	26,2

Tablo-17: "1554" Numaralı Nüfus Defterine Göre Bezirgân Köyü Nüfus Bilgileri

1-Karagözoğlu Seyyid Musa b. Musa, yaşı 45 (Köy imamı, kır sakallı, orta boylu).
2-Kardeşi Seyid Ömer b. Musa, yaşı 60 (Ak sakallı, uzun boylu).
3-Oğlu Seyid Ali b. Ömer, yaşı 40 (Kara sakallı, orta boylu).
4-Diğer oğlu Seyid Mehmed b. Ömer, yaşı 38 (Sarı sakallı, uzun boylu).
5-Torunu Ömer b. Seyid Ali, yaşı 4.
6-Kardeşi Mustafa b. Ali, yaşı 1.
7-Emiroğlu Halil b. İbrahim, yaşı 47 (Kır sakallı, kısa boylu).
8-Oğlu Halil İbrahim b. Halil, yaşı 18 (Uzunca boylu).
9-Emiroğlu Mehmed Emin b. İbrahim, yaşı 45 (Kır sakallı, kısa boylu).
10-Oğlu Mehmed Emin b. Emin, yaşı 28 (Kumral sakallı, orta boylu).
11-Diğer oğlu Ali b. Emin, yaşı 16 (Uzunca boylu).
12-Hatipoğlu Hacı Mehmed b. İdris, yaşı 41 (Kara sakallı, kısa boylu).
13-Tortoroğlu? Ali b. Ahmed, yaşı 30 (Orta boylu, kumral sakallı).
14-Emiroğlu İbrahim b. Ahmed, yaşı 40 (Kumral sakallı, uzunca boylu).
15-Oğlu Abdullah b. İbrahim, yaşı 16 (Orta boylu).
16-Hidağoğlu Mustafa b. Halil, yaşı 70 (Ak sakallı, orta boylu).

⁷³ Hem bu defterdeki hem de diğer defterdeki bilgilerle karşılaştırıldığında köy imamı Karagözoğlu Seyyid Musa b. Musa'nın yaşının yanlış olarak kaydedildiği anlaşıyor.

⁷⁴ BOA, NFS. d. nr. 1554.

17-Abdiloğlu Mehmed b. Himmet, yaşı 18 (Ter bıyıklı, uzunca boylu).
18-Köse Mustafa oğlu Süleyman b. Mirza, yaşı 50 (Kır sakallı, kısa boylu).
19-Oğlu İbrahim b. Süleyman, yaşı 6.
20-Diğer oğlu Ali b. Süleyman, yaşı 2.
21-Köseoğlu Mustafa b. Mirza, yaşı 40 (Kumral sakallı, kısa boylu).
22-Oğlu Şerif b. Mustafa, yaşı 3.
23-Diğer oğlu Hasan b. Mustafa, yaşı 2.
24-Köseoğlu Yusuf b. Mirza, yaşı 38 (Kara sakallı, orta boylu).
25-Oğlu Mehmed b. Yusuf, yaşı 18 (Ter bıyıklı, uzunca boylu).
26-Hatipoğlu Murad b. Osman, yaşı 45 (Kara sakallı, orta boylu).
27-Kardeşi Veli b. Osman, yaşı 40 (Kara sakallı, orta boylu).
28-Oğlu Halil b. Veli, yaşı 7.
29-Diğer oğlu Hasan b.Veli, yaşı 2.
30- Hatipoğlu Hüseyin b. Osman, yaşı 38 (Kara sakallı, orta boylu).
31-Kardeşi Ali b. Osman, yaşı 15 (Uzunca boylu).
32-Emin oğlu Mustafa b. Hasan, yaşı 38 (Kara sakallı, uzun boylu).
33-Oğlu Mehmed b. Mustafa, yaşı 2.
34-Kemal oğlu Muharrem b. Mustafa, yaşı 50 (Kır sakallı, orta boylu).
35-Kemal oğlu Hüseyin b. Halil, yaşı 40 (Kumral sakallı, uzun boylu).
36-Oğlu Halil b. Hüseyin, yaşı 18 (Ter bıyıklı, orta boylu).
37-Diğer oğlu Mustafa b. Hüseyin, yaşı 12 (Uzunca boylu).
38-Kemal oğlu Kemal b. Hasan, yaşı 40 (Sarı sakallı, orta boylu).
39-Oğlu Hasan b. Kemal, yaşı 4.
40-Ekşioğlu Musa b. İbrahim, yaşı 45 (Kır sakallı, kısa boylu).
41-Oğlu Ahmed b. Musa, yaşı 16 (Uzunca boylu).
42-Diğer oğlu Hasan b. Musa, yaşı 10.
43-Ekşioğlu Hüseyin b. İbrahim, yaşı 40 (Kumral sakallı, kısa boylu).
44-Oğlu Mehmed b. Hüseyin, yaşı 16 (Orta boylu).
45-Ekşioğlu Ahmed b. Ömer, yaşı 38 (Kumral sakallı, orta boylu).
46-Ekşioğlu Halil b. Halil, yaşı 28 (Kumral sakallı, orta boylu).
47-Kardeşi Mehmed Ali b. Halil, yaşı 7.
48-Emir Musa oğlu Musa b. Mustafa, yaşı 28 (Köse kara sakallı, uzun boylu).
49-Usta Ahmed oğlu Sarı Ali b. İsmail, yaşı 40 (Sarı sakallı, orta boylu).
50-Oğlu İsmail b. Ali, yaşı 13 (Orta boylu).
51-Diğer oğlu Ahmed b. Ali, yaşı 8.
52-Diğer oğlu Hasan Hüseyin b. Ali, yaşı 4.
53-Hatipoğlu Ömer b. Mehmed, yaşı 45 (Kır sakallı, uzun boylu).
54-Kardeşi Köpekçi (Göbekçi?) Kadri b. Mehmed, yaşı 40 (Kara sakallı, uzun boylu).
55-Hatipoğlu Hüseyin b. Veli, yaşı 5.
56-Mühtedi Bekçi Mehmed b. Abdullah, yaşı 28 (Kumral sakallı, orta boylu).
57-İsmail Hüseyin oğlu Murad b. Hasan, yaşı 60 (Ak sakallı, kısa boylu).
58-Oğlu Ali b. Murad, yaşı 18 (Ter sakallı, uzunca boylu).
59-Diğer oğlu Halil b. Murad, yaşı 13 (Orta boylu).
60-Diğer oğlu İsmail b. Murad, yaşı 5.
61-Emiroğlu Osman b Halil, yaşı 50 (Kır sakallı, orta boylu).
62-Oğlu Ömer b. Osman, yaşı 12 (Uzunca boylu).
63-Emiroğlu Koca Halil b. Halil, yaşı 38 (Kır sakallı, orta boylu).
64-Köseoğlu Halil b. Hasan, yaşı 50 (Ak sakallı, orta boylu).
65-Oğlu Hasan b. Halil, yaşı 38 (Kumral sakallı, orta boylu).
66-Diğer oğlu Mehmed b. Halil, yaşı 18 (Ter bıyıklı, uzun boylu).
67-Torunu İbrahim b. Hasan, yaşı 3.
68-Kardeşi Hüseyin b. Hasan, yaşı 1.
69-Köseoğlu Himmet b. Hüseyin, yaşı 50 (Kır sakallı, orta boylu).
70-Memioğlu Kaba Hasan b. Memi, yaşı 45 (Kır sakallı, kısa boylu).
71-Kel Ahmed oğlu Ali b. Abdullah, yaşı 38 (Kumral sakallı, kısa boylu).
72-Oğlu Mustafa b. Ali, yaşı 4.
73-Diğer oğlu Abdullah b. Ali, yaşı 2.
74-Balcıoğlu Süleyman b. Osman, yaşı 40 (Kır sakallı, uzun boylu).
75-Oğlu Osman b. Süleyman, yaşı 11.
76-Diğer oğlu Hüseyin b. Süleyman, yaşı 7.
77-Sinan oğlu Hasan b. Ahmed, yaşı 38 (Kumral sakallı, orta boylu).
78-Solakoğlu abdul b. Hasan, yaşı 40 (Sarı sakallı, uzun boylu).
79-Oğlu Hasan b. Abdil, yaşı 2.
Köydeki Misafirler

1-Karaalioğlu Abdurrahman b. Abdullah, yaşı 65 (Ak sakallı, orta boylu). (Örencik Köyü'nden olup bir senedir aileleriyle sakindir).
2-Oğlu Süleyman b. Abdurrahman, yaşı 40 (Kara sakallı, orta boylu).
3-Diğer oğlu Mehmed b. Abdurrahman, yaşı 35 (Kumral sakallı, orta boylu).
4-Torunu Hüseyin b. Süleyman, yaşı 4.
5-Kerimoğlu Kerim b. Mehmed, yaşı 40 (Kara sakallı, orta boylu), (Örencik nahiyesinde Küfi? Karyeli bir senedir oğullarıyla misafir.
6-Oğlu Ömer b. Kerim, yaşı 18 (Ter bıyıklı, orta boylu).
7-Cebelü Muradoğlu Musa b. Murad, yaşı 45 (Kumral sakallı, orta boylu), (Gediz kazası Gürlek köyündendir. Altı senedir sığır çobanı olarak misafirdir.
8-Oğlu ali b. Musa, yaşı 7.
9-Diğer oğlu Mehmed b. Musa, yaşı 2.
10-Hoyratçoğlu Halil b. Süleyman, yaşı 18 (Uzunca boylu), (Demirciören köyünden olup, iki senedir bekçi Kadri hizmetkârı ve misafirdir.
11-Tortoroğlu (Zorzoroğlu) Mehmed b. Mehmed, yaşı 28 (Ter bıyıklı, orta boylu), (Gireği nahiyesi Sağırlar köyündendir. Bir senedir Hacı Mehmed damadlığıyla misafirdir.

7.2. "1597" Numaralı Nüfus Defterine Göre Bezirgân Köyü

Bu defterin kaydedildiği tarih 10 Mayıs 1834 (1 Muharrem 1250)tür. Defterin ilk sırasına yine köy imamı Karagözoğlu Seyyid Musa b. Musa kaydedilmiştir. Yaşı 50, fiziksel özellikleri de "kır sakallı" olarak belirtilmiş ve boyu hakkında bilgi verilmemiştir⁷⁵.

Köyde misafirlerle birlikte toplam 107 erkek nüfusun yaşadığı anlaşılmaktadır. Bir o kadar da kadın olduğu varsayılırsa köyün toplam nüfusu 1834 yılında 214 olarak söylenebilir.

Tablo-18: "1597" Numaralı Nüfus Defterine Göre Yaş Grupları

Yaş Grubu	Sayısı
0-5	31
6-10	9
11-15	8
16-20	10
21-25	1
26-30	8
31-35	3
36-40	7
41-45	9
46-50	-
51-55	10
56-60	3
61-65	1
66-70	3
71-80	4
Toplam	107
Yaş ortalaması	25,8

Tablo-19: "1597" Numaralı Nüfus Defterine Göre Bezirgân Köyü Nüfus Bilgileri

Sıra	İsim	Yaşı	Diğer Özellikleri
1	Karagözoğlu Seyyid Musa b. Musa	50	Köy imamı, kır sakallı
2	Kardeşi Seyid Ömer b. Musa	80	Ak sakallı, uzun boylu (Ölümü 1252?)
3	Oğlu Seyid Ali b. Ömer	45	Kumral sakallı, orta boylu
4	Diğer oğlu Seyid Mehmed b. Ömer	45	Sarı sakallı, uzun boylu (Altındaki not: Oğlu Ali veledi merkum, doğumu. 17.Ca.1250).
5	Torunu Seyid Ömer b. Ali	7	-
6	Diğer torunu Seyid Halil b. Mehmed	4	-
7	Diğer oğlu İbrahim b. Mehmed	1	-
8	Diğer torunu Mustafa b. Ali	3	-
9	Emiroğlu Seyyid Mehmed Emin b. İbrahim	70	Köy muhtarı , Kır sakallı.
10	Oğlu Mehmed Emin b. Emin	30	Müzellef ⁷⁶ sakallı
11	Diğer oğlu Seyyid Ali b. Emin	18	Ter bıyıklı,

⁷⁵ BOA, NFS. d. nr. 1597.

⁷⁶ Yüzünde yeni yeni tüyler çıkan.

			Alttaki not: Oğlu Hasan, 1250 doğumlu?
12	Emiroğlu seyyid Halil b. İbrahim	75	Ak sakallı (altta bir tarih var. Ölüm tarihi olabilir. 27 Ş 1251)
13	Oğlu Seyyid Halil İbrahim b. Halil	20	Ter bıyıklı
14	Hatipoğlu Seyyid Hacı Mehmed b. Bekir	50	Kara sakallı (altta bir tarih var. Ölüm tarihi olabilir. 1252)
15	Oğlu Seyyid Molla Halil b. Mehmed	30	Kütahya Medresesi defterinde olup karyesinde mevcut. Müzellef.
16	Zorzoğlu Seyyid Mehmed b. Mehmed	30	Kumral sakallı,
17	Oğlu Ramazan b. Mehmed	1	-
18	İmiroğlu (Eymiroğlu) Seyyid İbrahim b. Ahmed	45	Kır sakallı
19	Oğlu Seyyid Abdullah b. İbrahim	19	-
20	Köseoğlu Mustafa b. Mirza	45	Kumral sakallı
	Oğlu Hasan		Altta bir tarih var. Doğum tarihi olabilir. 1250
21	Oğlu Şerif b. Mustafa	5	Altta bir tarih var. Doğum tarihi olabilir. 1250
22	Diğer oğlu Seyyid Hasan b. Mustafa	3	-
23	Köseoğlu Yusuf b. Mirza	50	Kır sakallı
24	Oğlu Seyyid Mehmed b. Yusuf	22	Ter bıyıklı
25	Hatipoğlu seyyid Murad b. Osman	42	Köse sakallı
26	Karındaşı Veli b. Osman	39	Altta bir tarih var. Ölüm tarihi olabilir. 1255
27	Oğlu Seyyid Halil b. Veli	8	-
28	Diğer oğlu Seyyid Hasan b. Veli	3	-
29	Hatipoğlu Badak Hüseyin b. Osman	38	Köse sakallı
30	Oğlu Seyyid Osman b. Hüseyin	3	-
31	Diğer oğlu Mustafa b. Hüseyin	1	-
32	Hatipoğlu Seyyid Abdullah b. Osman	30	Müzellef sakallı Derkenar: Oğlu Hasan, doğumu 1252.
33	Karındaşı Seyyid Ali b. Osman	18	-
34	İsa oğlu Seyyid Mustafa b. Hasan	30	Müzellef
35	Oğlu seyyid Mehmed b. Mustafa	3	-
36	Kemal oğlu Seyyid Muharrem b. Mustafa	70	Ak sakallı
37	Kemal oğlu Seyyid Halil b. Hüseyin	20	Asker. Ter bıyıklı
38	Karındaşı Seyyid Mustafa b. Hüseyin	12	-
39	Kemal oğlu Seyyid Kemal b. Hasan	39	Kumral sakallı
40	Oğlu Seyyid Hasan b. Kemal	5	-
41	Ekşioğlu Seyyid Musa b. İbrahim	50	Kır sakallı
42	Oğlu Seyyid Ahmed b. Musa	20	Ter bıyıklı Derkenar: 1-Oğlu İbrahim 1250 doğumlu 2-Oğlu Musa 1255 doğumlu
43	Diğer oğlu Seyyid Hasan b. Musa	8	-
44	Ekşioğlu Seyyid Hüseyin b. İbrahim	40	Kır sakallı
45	Oğlu Seyyid Mehmed b. Hüseyin	20	Ter bıyıklı
46	Ekşioğlu Seyyid Ahmed b. Ömer	45	Kumral sakallı
47	Oğlu Seyyid Murad b. Ahmed	2	-
48	Ekşioğlu Seyyid Halil b. Halil	30	Müzellef sakallı
49	Karındaşı Seyyid Mehmed Ali b. Halil	8	-
50	Musa oğlu Seyyid Musa b. Mustafa	32	Kara sakallı
51	Oğlu Seyyid Mustafa b. Musa	3	-
52	Diğer oğlu İbrahim b. Musa	2	-
53	Usta Ahmed oğlu Sarı Ali b. İsmail	50	Sarı sakallı
54	Oğlu İsmail b. Ali	14	-
55	Diğer oğlu Ahmed b. Ali	12	-
56	Diğer oğlu Hasan Hüseyin b. Ali	5	-
57	Hatipoğlu Seyyid Ömer b. Mehmed	65	Kır sakallı
58	Karındaşı Seyyid Köpekçi Kadir b. Mehmed	60	Kır sakallı
59	Hatipoğlu Seyyid Hüseyin b. Veli	5	-
60	Yeni Mehmed b. Abdullah	30	Kara sakallı
61	İsmailcikoğlu Seyyid Murad b. Hasan	80	Ak sakallı, vefatı 1252
62	Oğlu Seyyid Ali b. Murad	20	-
63	Diğer oğlu Seyyid Halil b. Murad	16	-
64	Diğer oğlu Seyyid İsmail b. Murad	5	-
65	Emiroğlu Seyyid Osman b. Halil	60	Kır sakallı
66	Oğlu Seyyid Ömer b. Osman	15	Derkenar: Oğlu Osman 1252 doğumlu.
67	Emiroğlu Seyyid Koca Halil b. Halil	40	Kara sakallı
68	Oğlu Seyyid İbrahim b. Halil	3	-

69	Köseoğlu Halil b. Hüseyin	80	Ak sakallı
70	Oğlu Seyyid Hasan b. Halil	30	Kara sakallı
71	Diğer oğlu Seyyid Mehmed b. Halil	-	Asker-i mutasavveredir.
72	Torunu Seyyid İbrahim b. Hasan	5	-
73	Karındaşı Hüseyin b. Hasan	3	-
74	Diğer karındaşı Süleyman b. Hasan	2	-
75	Köseoğlu Ahmed b. Hüseyin	50	Ak sakallı
76	Oğlu Kaba Hasan b. Memi	50	Kır sakallı, vefatı 1251
77	Kel Ahmed oğlu Seyyid Ali b. Abdullah	35	Kumral sakallı
78	Oğlu Seyyid Mustafa b. Ali	6	-
79	Diğer oğlu Seyyid Abdullah b. Ali	3	-
80	Diğer oğlu Mehmed b. Ali	2	Doğumu 1250
81	Balcıoğlu Seyyid Süleyman b. Osman	45	Kır sakallı
82	Oğlu Seyyid Osman b. Süleyman	6	-
83	Sinanoğlu Seyyid Hasan b. Ahmed	50	Kır sakallı
84	Solak Hasan oğlu Seyyid Abdil b. Hasan	32	Sarı
85	Oğlu Seyyid Hasan b. Abdil	3	-
86	Kara Ali oğlu Seyyid Abdurrahman b. Abdil	80	Ak sakallı
87	Oğlu Seyyid Süleyman b. Abdurrahman	50	Kır sakallı
88	Diğer oğlu Mehmed b. Abdurrahman	36	Kumral sakallı
89	Torunu Seyyid Hasan b. Süleyman	3	-
90	Kerim oğlu Seyyid Ömer b. Kerim	20	Ter bıyıklı
91	Çıplakoğlu Musa b. Murad	50	Kara sakallı
92	Oğlu Ali b. Musa	6	-
93	Diğer oğlu Mehmed b. Musa	3	-
94	Suburcuoğlu Seyyid Halil b. Süleyman	13	-
95	Kemal oğlu Seyyid Hüseyin b. Hasan	45	Seyitgazi defterinde olup karyesinde mevcut. Kara sakallı.
96	Oğlu Seyyid Hasan Hüseyin b. Hasan	8	-
97	Diğer oğlu Süleyman b. Hüseyin	2	-
98	İsmailcik oğlu Hasan b. Murad	40	Avlağı Köyü defterinden köyüne gelmiştir. Kara sakallı
99	Oğlu Seyyid Hüseyin b. Hasan	12	-
100	Emiroğlu Halil b. Mehmed	-	Mecnun
101	Balcıoğlu Seyyid Osman b. Süleyman	11	-
102	Karındaşı Seyyid Mehmed b. Süleyman	1	-
103	Küçük Ali oğlu Seyyid Faruk b. Ali	45	-
104	Oğlu	12	-
105	İmirzaoğlu Süleyman	60	-
106	Oğlu İbrahim	10	-
107	Diğer oğlu Veli	5	-
	NOT: 103-107 arası sonradan ilave edilmiştir.		-

7.3. "1598 ve 1599" Numaralı Nüfus Defterlerine Göre Bezirgân Köyü

Bu defter üzerinde ne zaman kaydedildiğine dair bilgi yoktur. Ancak önceki nüfus defterleri ve temettüat defterlerindeki nüfus bilgileri ile karşılaştırıldığında 1840'lı yıllara ait olduğu kuvvetle muhtemeldir.

Defterin ilk sırasına yine köy imamı Karagözoğlu Seyyid Musa b. Musa kaydedilmiştir. Yaşı bu kez 57, fiziksel özellikleri de "uzun boylu ve kır sakallı" olarak belirtilmiştir⁷⁷.

Önceki defterdeki bilgilere oranla nüfus artmıştır. Köyde kayıtlı toplam 123 erkek nüfusun bulunduğu anlaşılmaktadır. Yine kadınlarla birlikte 1840'lı yıllarda köyün toplam nüfusunu 246 olarak ifade edebiliriz.

Bu defterlerde önceki kayıtlardan farklı olarak hane numaraları da belirtilmiştir. Buna göre köyde 43 hane bulunmaktadır. Dikkat edilirse 1845 yılına ait temettüat defterinde de 44 hane olduğu görülecektir. Bu da defterin kaydıyla ilgili verdiğimiz tahmini tarihin doğru olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Hane numaraları, nüfus bilgileri, erkeklerin yaş ve fiziksel özellikleri ile ilgili ayrıntılı bilgi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

⁷⁷ BOA, NFS. d. nr. 1598 ve 1599.

Tablo-20: "1598-1599" Numaralı Nüfus Defterlerine Göre Bezirgân Köyü Bilgileri

Sıra	Hane No	İsim	Yaş	Diğer Özellikleri
1	1	Karagözoğlu Seyyid Musa b. Musa	57	Uzun boylu, kır sakallı Not: Fiziki özellikler 1998 numaralı defterde vardır. 1999 numaralı defterde yoktur.
2	2	Karagözoğlu Seyid Ali b. Ömer	50	Kara sakallı, orta boylu
3		Oğlu Ali b. Ömer	15	-
4		Diğer oğlu Mustafa b. Ali	9	-
5	3	Karagözoğlu Seyyid Mehmed b. Ömer	49	Uzun boylu, sarı sakallı
6		Oğlu Halil b. Mehmed	10	-
7		Diğer oğlu İbrahim b. Mehmed	8	-
8	4	Emiroğlu Seyyid Mehmed Emin b. İbrahim	77	Orta boylu, ak sakallı
9		Oğlu Mehmed Emin b. Mehmed Emin	37	Uzun boylu, kumral sakallı
10		Diğer oğlu Ali b. Mehmed Emin	24	Asakir-i redif
11		Torunu Mehmed b. Ali	1	-
12	5	Emiroğlu Seyyid Halil İbrahim b. Halil	30	Uzun boylu, ter bıyıklı
13	6	Hatipoğlu Seyyid Molla Halil b. Mehmed	37	Uzun boylu, kumral sakallı
14	7	Zorzoroğlu seyid Mehmed b. Mehmed	37	Orta boylu, kara sakallı
15		Oğlu Ramazan b. Mehmed	9	-
16		Diğer oğlu Mustafa b. Mehmed	6	-
17	8	Emiroğlu Seyyid İbrahim b. Ahmed	52	Uzun boylu, kara sakallı
18		Oğlu Seyyid Abdullah b. İbrahim	26	Uzun boylu, köse sakallı
19		Diğer oğlu Ahmed b. İbrahim	5	-
20		Diğer oğlu Ali b. İbrahim	4	-
21		Torunu Mehmed b. Abdullah	3	-
22	9	Mirzaoğlu Mustafa b. Mirza	52	Orta boylu, köse sakallı
23		Oğlu Şerif b. Mustafa	11	-
24		Diğer oğlu Seyyid Hasan b. Mustafa	9	-
25		Diğer oğlu Hüseyin b. Mustafa	5	-
26		Diğer oğlu İsmail b. Mustafa	3	-
27	10	Köseoğlu Yusuf b. Mirza	57	Orta boylu, kara sakallı
28		Oğlu Seyyid Mehmed b. Yusuf	30	Uzun boylu, kara sakallı
29		Torunu Yusuf b. Mehmed	1	-
30	11	Hatipoğlu Murad b. Osman	49	Orta boylu, kara sakallı
31	12	Hatipoğlu Veli b. Osman	46	Orta boylu, kara sakallı
32		Oğlu Halil b. Veli	3	-
33		Diğer oğlu Seyyid Hasan b. Veli	9	-
34		Diğer oğlu Ahmed b. Veli	3	-
35		Diğer oğlu Mehmed b. Veli	1	-
36	13	Hatipoğlu Badak Hüseyin b. Osman	45	Orta boylu, köse sakallı
37		Oğlu Seyyid Osman b. Hüseyin	10	-
38		Diğer oğlu Seyyid Mustafa b. Hüseyin	7	-
39		Diğer oğlu Halil b. Hüseyin	1 aylık	-
40	14	Hatipoğlu Seyyid Abdah b. Osman	77	Uzun boylu, kumral sakallı
41		Oğlu Hüseyin b. Abdah	3	-
42		Karındaşı seyid Ali b. Osman	25	Asakir-i mansure
43	15	Molla Ali oğlu Seyyid Mustafa b. Hasan	37	Uzun boylu, kara sakallı
44		Oğlu Seyyid Mustafa b. Mustafa	4	-
45	16	Kemal oğlu Seyyid Muharrem b. Mustafa	77	Orta boylu, ak sakallı
46	17	Kemal oğlu Seyyid Mustafa b. Hüseyin	19	-
47		Karındaşı Seyyid Halil b. Hüseyin	27	Asakir-i mansure
48	18	Kemal oğlu Seyyid Kemal b. Hasan	46	-
49		Oğlu Seyyid Hasan b. Kemal	13	-
50	19	Ekşioğlu Seyyid Musa b. İbrahim	50	Orta boylu, kara sakallı
51		Oğlu Seyyid Ahmed b. Musa	27	Uzun boylu, kara sakallı
52		Diğer oğlu Hasan b. Musa	15	-
53		Torunu Musa b. Ahmed	2	-
54	20	Ekşioğlu Seyyid Hüseyin b. İbrahim	47	Orta boylu, kara sakallı
55		Oğlu Seyyid Mehmed b. Hüseyin	27	Uzun boylu, müzellef sakallı
56		Torunu Mehmed b. Mehmed	5	-
57	21	Ekşioğlu Seyyid Halil b. Halil	37	Uzun boylu, kara sakallı

58		Oğlu Musa b. Halil	1	-
59		Merkum Halil'in karındaşı Seyyid Mehmed Ali b. Halil	-	Asakir-i mansurede
60	22	Musa oğlu Seyyid Musa b. Mustafa	39	Uzun boylu, kara sakallı
61		Oğlu İbrahim b. Musa	9	-
62		Diğer oğlu Mustafa b. Musa	5	-
63	23	Usta Ahmed oğlu Sarı Ali b. İsmail	57	Orta boylu, sarı sakallı
64		Oğlu İsmail b. Ali	22	Asakir-i mansurede
		Oğlu Süleyman (1259)		-
65		Diğer oğlu Ahmed b. Ali	19	-
66		Diğer oğlu Hasan b. Hüseyin	12	-
67	24	Hatipoğlu Seyyid Ömer b. Mehmed	70	Uzun boylu, kara sakallı
68		Oğlu Murad b. Seyyid Ömer	1	-
		Not: 66-68 arası kayıtlar 1599 nolu defterde yok. 1598'de var.		-
69	25	Hatipoğlu Abdülkadir b. Mehmed	67	Uzun boylu, kara sakallı
70		Köle Mehmed b. Abdullah	37	Orta boylu, kara sakallı
71		Abdülkadir'in damadı Halil b. Süleyman	20	Orta boylu, ter bıyıklı
72	26	İsmailcik oğlu Seyyid Hasan b. Murad	50	Orta boylu, kara sakallı
73		Oğlu Hüseyin b. Hasan	18	-
74		Diğer oğlu İbrahim b. Hasan	6	-
75		Diğer oğlu Murad b. Hasan	7	-
76	27	İsmailcik oğlu Ali b. Murad	35	Uzun boylu, kara sakallı
77		Karındaşı İsmail b. Murad	17	Memüt?
78		Diğer karındaşı Halil b. Murad	-	Asakir-i mansurede
79	28	Emiroğlu Seyyid Osman b. Halil	67	Orta boylu, ak sakallı
80		Oğlu Seyyid Ömer b. Osman	25	Orta boylu, kara sakallı
81		Torunu Osman b. Ömer	3	-
82		Diğer torunu Abdullah b. Ömer	1	-
83	29	Emiroğlu Seyyid Halil b. Halil	47	Uzun boylu, kara sakallı
84		Oğlu Seyyid İbrahim b. Halil	10	-
85	30	Köseoğlu Halil b. Hasan	87	Uzun boylu, ak sakallı
86		Oğlu Hasan b. Halil	37	-
87		Diğer oğlu Seyyid Mehmed b. Halil	-	Asakir-i mansurede
88		Torunu Seyyid İbrahim b. Hasan	12	-
89		Diğer torunu Hüseyin b. Hasan	10	-
90		Diğer torunu Süleyman b. Hasan	9	-
91	31	Köseoğlu Himmet b. Hüseyin	60	Orta boylu, ak sakallı
92	32	Memioğlu Kaba Hasan b. Memi	57	Orta boylu, ak sakallı
93		Oğlu Süleyman b. Hasan	-	Asakir-i mansurede
94	33	Kel Ahmed oğlu Seyyid Ali b. Abdullah	42	Orta boylu, kara sakallı
95		Oğlu Seyyid Mustafa b. Ali	13	-
96		Diğer oğlu Seyyid Abdullah b. Ali	9	-
97	34	Balcioğlu Seyyid Süleyman b. Osman	52	Uzun boylu, kara sakallı
98		Oğlu Osman b. Süleyman	22	Uzun boylu, ter bıyıklı, Asakir-i redif
99		Diğer oğlu Hüseyin b. Süleyman	15	-
100		Diğer oğlu Mehmed b. Süleyman	9	-
101		Diğer oğlu İbrahim b. Süleyman	50?	-
102	35	Mestanoğlu Seyyid Hasan b. Ahmed	57	Orta boylu, kara sakallı
103	36	Solak Hasan oğlu Abdullah b. Hasan	39	Uzun boylu, kara sakallı
104		Oğlu Hasan b. Abdullah	10	-
105		Diğer oğlu Ahmed b. Abdullah	2	-
106		Diğer oğlu İsmail b. Abdullah	1 aylık	-
107	37	Kara Ali oğlu Seyyid Süleyman b. Abdurrahman	40	Orta boylu, kara sakallı
108		Oğlu Seyyid Hasan b. Süleyman	9	-
109		Diğer oğlu Hüseyin b. Süleyman	5	-
110		Kara Ali oğlu Mehmed b. Abdurrahman	4	-
111	38	Kemal oğlu Hüseyin b. Hasan	52	Orta boylu, kara sakallı
112		Oğlu Hasan Hüseyin b. Halil	16	Orta boylu, ter bıyıklı Masrû' : (sara hastası)
113		Diğer oğlu Süleyman b. Hüseyin	9	-
114		Diğer oğlu Ahmed b. Hüseyin	4	-

115		Diğer oğlu Mehmed b. Hüseyin	2	-
116	39	Emiroğlu Halil b. Mehmed	41	Mecnun Orta boylu, sarı sakallı
117	40	Abdullah oğlu Mehmed b. Himmet	32	Tekaüd-i mansure
		Oğlu Ahmed	1	-
118	41	Yağcıoğlu mehmed b. Ahmed	35	Uzun boylu, kara sakallı
119	42	Mirzaoğlu Süleyman b. Mirza	65	Uzun boylu, ak sakallı
120		Oğlu İbrahim b. Süleyman	15	Orta boylu, ter bıyıklı
121		Diğer oğlu Veli b. Süleyman	9	-
122	43	Ekşioğlu Seyyid Ahmed b. Ömer	52	Uzun boylu, kara sakallı
123		Oğlu seyyid Murad b. Ahmed	5	-

7.4. Nüfus Defterleri Hakkında Değerlendirme

Bezirgân Köyü ile ilgili incelediğimiz dört nüfus defterinden ikisinin birbiriyle aynı olduğu, bunlardan sadece birisinin kayıt tarihinin olduğunu daha önce belirtmiştik. Defterlerde köyde ikamet eden şahıs isimleri konusunda sıkıntı yok. Her dört defterde de köyde yaşayanların kimler olduğu anlaşılmaktadır. Ancak kaydedilen şahısların yaşları konusunda problemler göze çarpmaktadır. Aşağıdaki tablodan bu durumu izah etmek daha kolay olacaktır.

Kişi Adı	1554 Nolu Defterdeki Yaşı	1597 Nolu Defterdeki Yaşı	1598 ve 1599 Nolu Defl. Yaşı
Karagözoğlu Seyyid Musa b. Musa	45	50	57
Kardeşi Seyid Ömer b. Musa	60	80	-
Hatipoğlu Murad b. Osman	45	42	49
Emiroğlu Mehmed Emin b. İbrahim	45	70	77
Ekşioğlu Seyyid Musa b. İbrahim	45	50	50
Köseoğlu Yusuf b. Mirza	38	50	57

Tabloda da görüldüğü gibi yaşlar arasında dengesiz bir durum bulunmaktadır. 1597 numaralı defterin kayıt tarihini 1834 olarak biliyoruz. 1554 numaralı defterin de 1381'den önce kaydedilme ihtimali yoktur. Fakat tarihi belli olan defterden hareket ettiğimizde 1831 yılından öncesine tekabül eden tarihler ortaya çıkıyor. Buradan da sağlıklı bir değerlendirme yapma ihtimali kalmıyor. Bize göre defterlere insanların isimleri kaydedilirken yaşları konusunda dikkatli davranılmamış. Muhtemelen ya kişinin kendi ya da kayıt sırasında yardımcı olan imam, muhtar gibi kişilerin yaşlar konusunda tahmini rakamlar söylemiş olacağını, ya da düşük bir ihtimal de olsa sayım görevlisinin yanlış yazmış olabileceğini tahmin ediyoruz.

8.Sonuç

Kütahya'nın Gireği Nahiyesine bağlı Bezirgân Köyüne ait temettuat defterlerinden ve nüfus defterlerinden elde ettiğimiz veriler, bize XIX. yüzyılda Bezirgân Köyünün sosyal ve ekonomik yapısını tanımlama ve tasvir etme imkânını sunmaktadır. Bu sayede Bezirgân Köyünün XIX. yüzyıldaki sosyal yapısı, demografik yapısı, meslek bilgileri, zirai faaliyetleri, hayvancılık faaliyetleri, gelirleri, giderleri (vergileri) hakkındaki bilgiler çıkarılmıştır. Böylece köyün zikredilen tarihlerde sosyal ve ekonomik yerini ve önemini anlamamız mümkün olmuştur.

Buna göre tespit ettiğimiz ilk istatistikler Bezirgân Köyünün 1845 yıllarındaki sosyal yapısı ve nüfus bilgileridir. Bu veriler doğrultusunda araştırmaya konu ettiğimiz tarihte Bezirgân Köyünde toplam 44 hane reisi kaydedilmiştir. Buna bağlı olarak köyün tahmini toplam nüfusu 220'dir. Yine aynı tarihlerde kaydedildiğini düşündüğümüz nüfus defterlerinde de benzer bir nüfus sayısı karşımıza çıkmaktadır.

Hane reislerinin işgal alanları olarak yaptığımız değerlendirmede köyde en önemli geçim kaynağının ziraat olduğu anlaşılmıştır. Hemen hemen köydeki hane reislerinin birinci sıradaki işgali ziraatçılıktır. Yetiştirilen ürünler ise başta buğday olmak üzere, arpa, yulaf, burçak ve nohutur.

Çiftçiliğin yanında hayvancılığın da önemli geçim kaynağı olduğu anlaşılmaktadır. Köyde çok sayıda küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştirilmektedir. Yalnız bunlardan büyükbaş hayvanlar ticari amaçlı değil daha çok günlük ihtiyaçları karşılamaya yöneliktir. Genel olarak gelir getiren küçükbaş ve büyükbaş hayvancılığın yanı sıra, yük taşıma, binek ve tarım aracı olarak kullanılan hayvanların da ahalinin hayatında önemli yeri olduğunu görüyoruz.

Defterlerde hangi ürünlerden ne kadar gelir elde edildiği belirtildiği gibi, hane sahiplerinin hangi tür ve ne kadar vergi verdiği de anlaşılmaktadır. Vergü-yi mahsusa, öşür, adet-i ağnam resmi, kovan resmi kayıtlara geçen vergi (gider) türleri olmuştur.

Son olarak Bezirgân Köyüne ait nüfus defterleri de incelenmiştir. Temettuat defterleri ile yakın tarihlerde tutulan bu defterlerdeki nüfus bilgileri, insanların yaşları ve diğer fiziksel özelliklerinin de kaydedilmiş olması çalışmaya ayrı bir renk katmıştır.

KAYNAKÇA

-Arşiv Belgeleri

BOA, ML. VRD. TMT., nr. 8685.

BOA, C.EV., 159/7942.

BOA, C.EV., 205/10205.

BOA, MAD. d. nr. 262, s. 110.

BOA, NFS. d. nr. 1554.

BOA, NFS. d. nr. 1597.

BOA, NFS. d. nr. 1598.

BOA, NFS. d. nr. 1599.

-Tetkik Eserler

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi (İkinci Baskı), İstanbul 2000.

BİZBİRLİK Alpay, Zafer ATAR, "XIX. Yüzyıl Osmanlı Tarihinde Temettuat Defterleri'nin Yeri: Saruhan Sancağı Mütevellî Çiftliği Temettuat Defteri Örneği", *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi* (2009-I).

BOZKURT Nurgül, "XIX. Yüzyılın Ortalarında Bolatlı-Dazkırı'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (7695 Numaralı Temettuat Defterine Göre)", *History Studies*, Volume 3/2 2011.

ÇADIRCI Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK yay., Ankara 1997.

DELİGÖZ Orhan, *Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.

DEVELLİOĞLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1996.

ELDEM Vedat, *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, Ankara 1994.

EMECEN Feridun, "Ağnam Resmi", *DİA*, I, (1988).

GENÇ Mehmet, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul 2005.

GÖKMEN Ertan, "XIX. Yüzyıl Ortalarında Alaşehir'de Tarım ve Hayvancılık", *Akademik Bakış*, Cilt 3, Sayı 6, Yaz 2010.

GÜLTEN Sadullah, *XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler*, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008.

HALAÇOĞLU Yusuf, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar 1453-1650*, Cilt I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2009.

İPŞİRLİ Mehmet, "Bezirgân", *DİA*, VI (1992).

KARAL Enver Ziya, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Ankara 1943.

"Kile", *DİA*, XXV, Ankara 2002.

KOÇ Ercan, *19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Tarım*, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2005.

KÜTÜKOĞLU Mübahat S., "Osmanlı İktisadi Yapısı", *Osmanlı Devleti Tarihi-II*, (Edt. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul 1999.

MUŞMAL Hüseyin, "XIX. Yüzyılın Ortalarında Çumra'nın Sosyo-Ekonomik Görüntüsü (10353 Numaralı Temettuat Defterine Göre)", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 24, Konya 2008.

ÖZGER Yunus, "Tanzimat Öncesi Erzurum Şehrinin Demografik Yapısı", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Prof. Dr. Zeki Başar Özel Sayısı, Sayı 29, Erzurum 2006.

PAKALIN M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, İstanbul 1993.

SERTOĞLU Mithat, *Osmanlı Tarih Lugatı*, İstanbul 1986.

SÜMER Faruk, "İğdir", *DİA*, XXI (2000).

SÜMER Faruk, "Yazır", *DİA*, XXXXIII (2013).

SÜMER Faruk, "Yörükler", *DİA*, XXXXIII (2013).

TUNA İdris, *Temettuat Defterlerine Göre Kartal'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2004.

TURAN Şakir, *XIII. Yüzyılda Orta ve Doğu Anadoludan Batı Anadoluya Göçler*, Basılmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2009.

VARLIK Mustafa Çetin, "Germiyanoğulları", DİA, XIV, (1996).

YAVAŞ Özcan, *Kütahya Aslanapa ve Yöresi Ağzı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2009

YAVUZ Fahri (Editör), *Türkiye'de Tarım*, Ankara 2005.

YAVUZTÜRK Şükriye Pınar, *Temettuat Defterlerine Göre Beykoz Kazasının Sosyo-Ekonomik Durumu*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

YEDİYILDIZ Bahaeddin, "Osmanlı Toplumı", *Osmanlı Devleti Tarihi-II* (Edt. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul 1999.

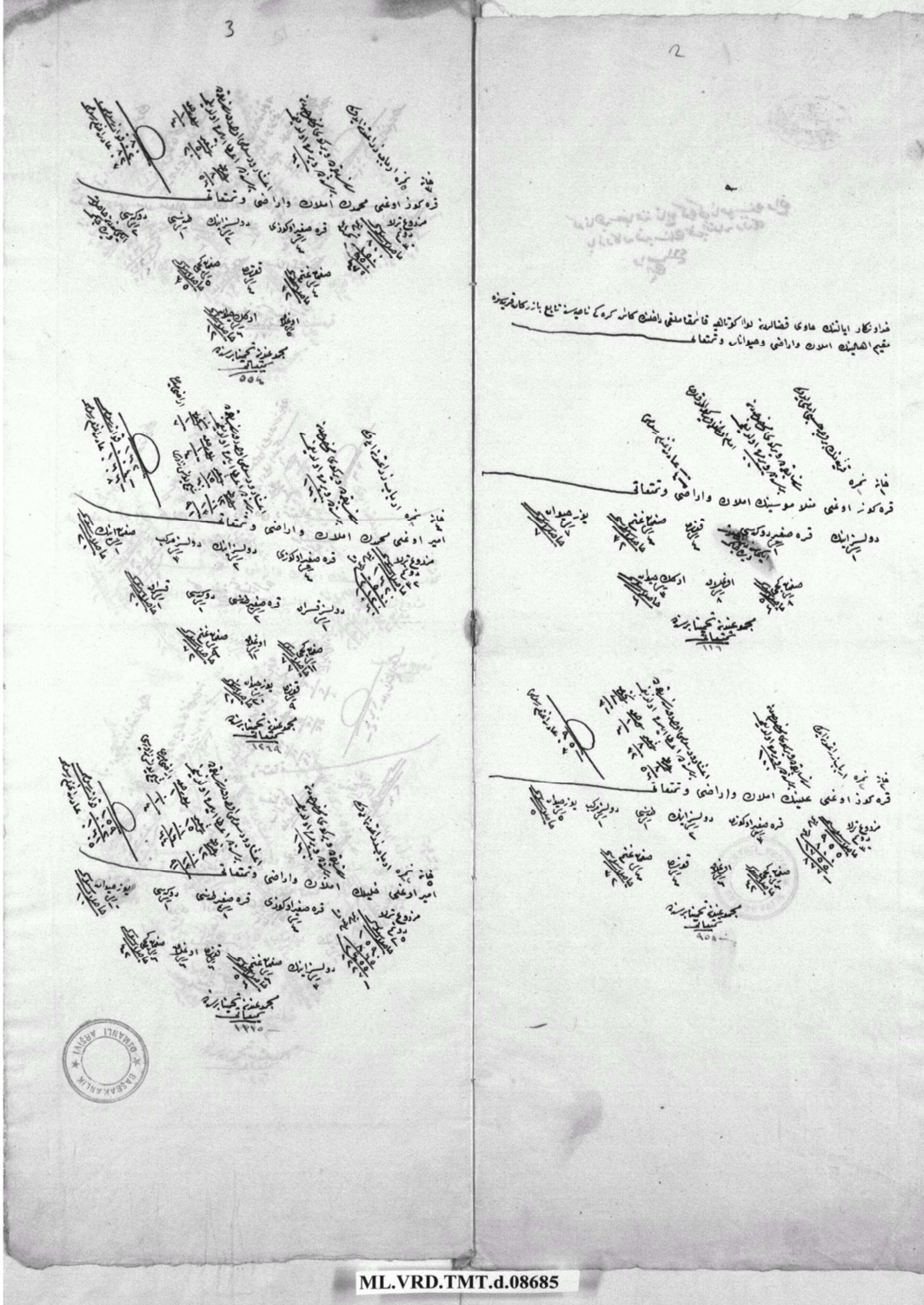
YÜKSEL Hasan, "Osmanlı'da Modern Anlamda Yapılan İlk Nüfus Sayımına Göre Divriği'nin Demografik Yapısı" *Nüfusbilim Dergisi*, Sayı: 28-29, Yıl: 2006-2007.

-Web Sayfaları

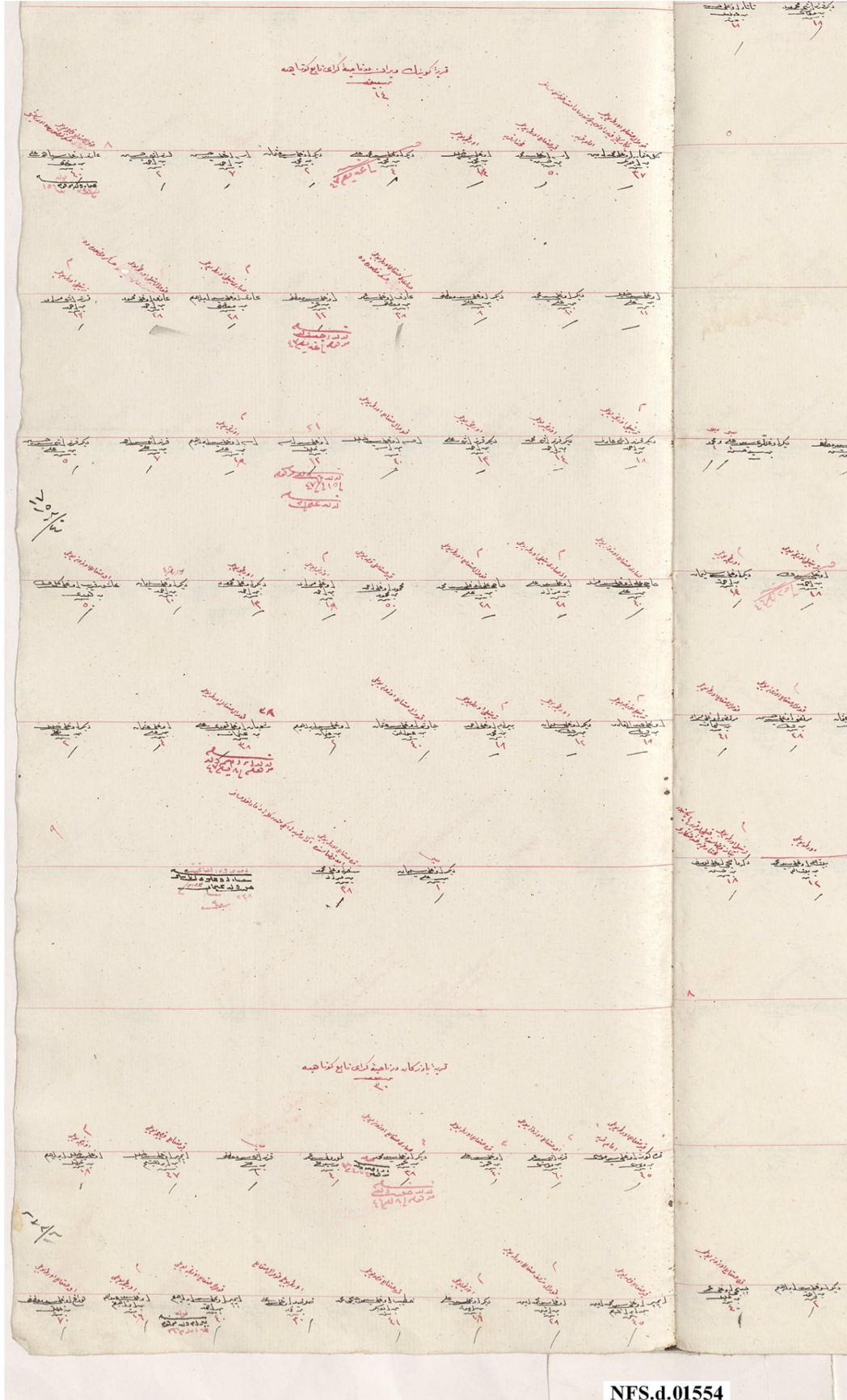
<http://www.Bezirgânkoyu.net/?pnum=41&pt=Bezirgân+k%C3%B6y%C3%BC+tarihi+ve+ilkler>

EKLER

Ek-1: Bezirgân Köyüne ait temettuat defterinin ilk sayfası (BOA, ML. VRD. TMT. d., nr. 8685).

Ek-2: Bezirgân Köyüne ait nüfus defterinden örnek (BOA, NFS. d. nr. 1554).

Ek-3: Bezirgân Köyüne ait nüfus defterinden örnek (BOA, NFS. d. nr. 1598).

Ek-4: Bezirgân Köyüne ait nüfus defterinden örnek (BOA, NFS. d. nr. 1599).

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

Yıl	Adı	Yaş	Notlar
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

NFS.d.01599

Ek-5: Kütahya Arslanapa Nahiyesi Bezirgân Köyünde Umuroğlu nam-ı diğer Mezra Çitfliği'nin mezradarlık ve tevliyet cihetlerinin tevcihi ile ilgili 9 Nisan 1856 tarihli arşiv belgesi. BOA, C.EV.205/10205

در دولت مکتبه عرض دادی عیالین اولدر که مدینه کونا هیدر معضا فائیدن اسکلر ایپا نایر سینه تاج بازار کان نام قره ده واقع مرز جغلیه دنگله مرز او کوز طاق
چفتلیک و قشنگ و طیفه مینه اید مرز اید ارنی و نصف تویینه معترف اولک ایلر کن شمان بلا اولد و کوفت اولوب ذکر و لغات مرز اید ارنی
محل اولغین ارنه ارمات سکتفا قدون باعث اعلام سیمان و ابراهیم دا عیالین اید وجه کشته ترک توجیه سور بوب یئرینه ارات شریف عیالین
واحدان جورملق ارجاسنده اولد قوری واقع حال الاتاسرچ پسر ایدر علیه اعلام اولد ارنی ازان حضرت ولی لاهور کدر بخورانی ارجاسنده
سند انبی و سبعین و مانه اعلف

السلام علیکم وعلیٰ آئالتکم
والصلاة والسلام علیکم
والصلاة والسلام علیکم

Bu sayfa bilerek boş bırakılmıştır
This page [is] intentionally left blank